סדר הגדות

של פסח

עם הבדיקה · וקדוש בחקה · והסדר
· וברכות המזון : וגם פירש נאה ·
ויבור זבח פסח שחיבר הגאון האשל הגדול ברי רמ"ו
מהר"ר יצחק בן הה"ר אברהם ז"ל :

ועל הנסים ועל הנפלאות מצויירים · עיניכם תחזינה מישרים ·

אלזו האב איך עז ביטראכט · פון וועגן דער אונ ווער שטענדיגי קנעפט ·
דען גאנצין סדר פון לשון הקודש אויף טייטשין געמאכט · איך ווער
דיא ווייבר אונ מיידליך · האב איך עז אלז גרייערט גאר ויין בישיידליך ·
דרום טוט אייני קאפין פון מיר · זא ווערט איר אין סדר ניט אירן ·

נדפס פה ק"ק פראג הבירה

בבית הקצין, הישיש היקר מו"ר מרדכי בר גרשם הכהן זצוק"ל ועל ידי השותפין
שני בני האחים היקרים האלופים הר"ר ... בצל אל כץ ויתחי שלמה כ"ץ
... להם רחמים ולהדפיס שאר ספרים עד אין קץ אמן ·

ובפרט פסח ושמי לא שמ"ר על בני ישראל
ולבני לדרכם ·

אור לארבע עשר בודקין את החמץ ·
בודקין לאור החמה ולא לאור הלבנ
ולא לאור האבוקה · אלא בנר של שעו
ובודקין בחורין ובסדקין ובכל המקומות שדרכנו להשתמ
בו שם · ולא יתחיל שום מלאכה עד שיבדוק · אפיל
בתלמוד תורה · וקודם שיתחיל לבדוק מברך ·

על הבי' כאשר בודק ותניס
עמו כדי במצות להנכו

אויך דיא וירצעהנט נאכט פון ניסן · זאל איין איטליכר מאן זיין גיפ
דאז ער ניט טוט קיין ערביט נאך ווידר לערנן אין בוכן · זונדר ער האט
דאש חמץ ואר הין טון זוכן · אונ אין אלן לעכר אויך אין שפלטין
וואו הין איר פלעגיט דאש חמץ צו ביהאלטן · אך מיט זונדרש אלו די
איינין וואקשי ליכט · דער מיט דיר אין דיין הויז קיין שאדן גישיכט
דאך זאל דער בעל הבית ניט זוכן דאש חמץ טאן ·
זונדר ער מאכט דיא ברכה ואר אן ·

ברוך אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּיעוּר חָמֵץ ׃

נאך דער ברכה זאלשטו גאר רידן ניט · ונשט מאכשטו ער געשין רעכט צו זוכן דער מיט
אלו דען דענג אויך דאש חמץ אין איין פינטל · דער מיט דו צו דיא מייג ניט שלעפין אין דיא ווינקל
אך גיר ווייסיג מיט דער ועדר דיא לעכיר אונ שפלטין טוא דוא אויש קערין ·
זאג דען כל חמירא ווארשטו דאש חמץ טון ועך שטערין ·

כל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְאִיכָּא בִרְשׁוּתִי דְּלָא
חֲמִיתֵּיהּ וּדְלָא בִיעַרְתֵּיהּ לִבָּטֵל וְלֶהֱוֵי
כְּעַפְרָא דְאַרְעָא ׃

אונ צו מארגינש אין דער פינפטין שטונד · זאל דאש פינטל מיט דאש חמץ ווערן אין פייאר ווער
ברונד · אויך זאלשטו דיא זאגין פון חמץ אויז קערין · זאג דען כל חמירא וואז האשטו
טון ווער שטערן

כל חֲמִירָא דְאִיכָּא בִרְשׁוּתִי דַּחֲזִיתֵּיהּ וּדְלָא
חֲזִיתֵּיהּ דַּחֲמִתֵּיהּ וּדְלָא חֲמִיתֵּיהּ דְּבִעַרְתֵּיהּ
וּדְלָא בִיעַרְתֵּיהּ לִיבָּטֵל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא ׃

דאש חרוסת זאלשטו טון מאכין · אונ שיק צו דיך מצות צו באכין · מצות זאל מאן זעלברט איין
איטליכר מאן · וויא ווערט ער האבין דער פון איין זונדר איין גאטש לאן ·

אין דיזן ווערטר ווייז איז ביזיעט · איז דער גאנץ סדר אין לשון הקודש גישטעלט ·

קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד רחצה מוציא מצה
מרור כורך שלחן עורך צפון ברך הלל נרצה ׃

בשש עשר מלות אלו בכלל סדר בצחות רב רצה בקדש ורחץ · שיאמר קידוש ואחר כך יטול ידיו · בכרפס יחץ · שיעשה טבול בכרפס ואחר כך יחלק אחת מהמצות לחצאין · מגיד רחצה · שיאמר האגדה ואחר כך יטול ידיו לסעודה · מוציא מצה · שיעשה המוציא וברכת על אכילת מצה · מרור כורך · שיעשה טבול שני מרור בחרוסת ואחריו הכריכה זכר למקדש כהלל · ובשלחן עורך · שיאכל סעודתו · ובצפון ברך שיאכל מחצי המצה הצפונה לאפיקומן · ואחר כך יברך ברכת המזון ויאמר הלל וזה מה שאמר הלל נרצה

ב ערב פסח ווען דוא קומשט אויז דער שול זאלו זיין גאר ריש · זאלו זיין גידעקט דיין טיש · אונ אויך דען טיש זאלשטו האבין איין שיסל מיט מצות דריי · קירבל אונ בטרזל זאלט אויך חרוסת אונ איי ליג אך דער בייא · אך זולשטו האבין דער בייא זאלץ וואשר אונ עסיק · אויש צו שווענקין דיין גלעזר ווייט ניט ווער געסיק ׃ אונ ד׳ כוסת זוין צום סדר זיין · שענק היא דאש ערשט איין ·

בערב

פסח כשבאין מבית הכנסת יהא שלחנו ערוך ועליו קערה ובה שלש מצות ומיני ירקות ליטהא ואיפייא ושני תבשילין בשר וביצה אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה · וחרוסת זכר לטיט · מים ומלח · ושוטפין הכוסות · ואחר כך מוזגין כוס ראשון אם חל פסח להיות בחול יברך על היין הברכה . זו

אונ ווען איין דער ווכין פסח גיפאלט · זוא זינג מיט הערשטים דיזא ברכה האלט ·

ברוך

אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן ׃

ברוך

אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם · ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו · ותתן לנו יי אלהינו באהבה מועדים לשמחה · חגים וזמנים לששון · את יום חג המצות הזה זמן חרותינו באהבה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים · כי בנו בחרת · ואותנו קדשת · מכל העמים · ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו ברוך אתה יי מקד ישראל והזמנים ׃

למה קבעו לומר ... מצרים בכל שבת ... לפי שמצרים ... בישראל בפרך ... תם פרק באות ב... שהם ארבעים מלא... אחת פירש וגל... וכשנאלם ... הזהירם על השב... מאותן ל׳ מ׳מלא... פה ר״א ואש״רי... ע״כ

פסק רב אלפס איניש דל... ליה חמרה בלילי פיסח מקד... אריפתה היכי עביד מברך ברכת ופנח ידיה על המצה עד דגמר כולי קידושה ומברך לאכול מצה ע״א מ... והדר מסביל ליה וכריך מ... ומרור ואכיל בלא בר... ל׳ אגדה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה

ווען דא פסח אין שבת גיפאלט · ווז מאן די ברכה האלט ·

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם · ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה · וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה · ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו · כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון · וקדשנו במצותיו ותתן לנו יי אלהינו · באהבה שבתות למנוחה מועדים לשמחה · חגים וזמנים לששון · את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה · זמן חרותנו באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים · כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים · שבת ומועדי קדשך באהבה וברצון בשמחה ובששון הנחלתנו · ברוך אתה יי · מקדש השבת ישראל והזמנים ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה ׃

ווען פסח אין שבת צו נאכט גיפאלט · וויך די ברכה מיט דעניקנהז האלט ·

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל

...שערים קרוי' ...ה הרים . כל ...בם מבוארים

...תקנו מאמר הא ...ארמי יותר משאר ...גדה הוא בשביל ...דכפין יתי ויכול ...ת עניים שבפתח ...ל אדם להזמינ' ...חג כ"ש ושפח' ...תו' אמר הק"בה ...ר' שלך ועניי בכל ...קנוהו היו מבינים ל' ...ב הא לחמא ...לא בא עתה להגיד ...מצוה כי טעם המצות ...זמן רבי גמליאל זכר ...ה שלא הספיק וגו' רק ...עניינה שהיה לחמא עני ...טבעה בשפלותה ודלותה ...והיא מאכל עניים ועמלים שהמעט מספיק ואתה היו מאכילין במצרים בעבודתם ...פי קושי העיכו שבה ולפיו ...לב העניים שלא יתביישו ...העניי לבא לסעד וזכר עניין ...עבודת אבותינו ג"כ במצרי' ... ופתח בלחם מצה יותר ...מרור ופסח שהיא עיקר ...עוד שעליה מזמן העניי ...עקירתם מהשולחן נשאל ...יה מה נשתנה וכו ...בכפל הא שתא הכא כו' ...שותה בא ע"ד הודעהוהב' ...תת הסבה נגד מאמר ...ופסח למה לא נהוג החג ...ד"י ומשיב השתא הכא ...עבדי ולא נוכל לעלות כו' ...ולא אמר בני חורין בל' ארמי ...שלא יבינו ערבי' המושלי בנו ...ה שנו' מה נשתנ' שעושין ב ...כריח רות טבול והסיב וב' ...מיני עבדות מרור ומצה עוני' ...לא נזכר עקירת שלחן ...יסו שלא זכר כ"א הפכים ...תשובת עבדים היינו לא ...עם מצי הסיבה וטבול ...השיב כ"א בקיצור על ...ההפכים כי חצי לילה ...היו עבדי' וחצי לילה ...בני חורין נמצא ליל ...ה מעבדות וחירות · ...לו לא הוציא הק"בה

...ינו כו' בא להשיב גודל העבדות תודל גבורת הש"י שהוציאנו משם ע... ...דים היינו לפרעה במצרים מלך קשה ואומה קשה ואלו לא ...עצמו בשדוד המערכת לא היו יוצאין מצד גבורת עצמנו מרצון פרעה א... מפלת המערכת · ט בסוף ההגדה אמר חייב אדם לראות ...א בא עתה להגיד שחיוב אדם לראות עצמו כו' כ"א להודיע גבורת הש"י וחסדו ביציאה · י ...פח חרותנו אנשי הגלות ביציא...

לשון ׃ וקדשנו במצותיו ותתן לנו יי אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון ׃ את יום חג המצות הזה זמן חרותינו מקרא קודש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ׃ ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו ׃

ברוך אתה יי ׃ מקדש ישראל והזמנים ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים ׃ ובין יום השביעי לששת ימי המעשה ׃ בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת ׃ ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת ׃ הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך ׃ ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לקודש ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה ׃

מן טרינק ברכה גיהענד׳ דער נאך וואש דיך אונ טאך דיא ברכה איבר דיא הענד ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטלת ידים ׃ ויקח אפיד ויטבול במי מלח ומברך ויאכל ויתן לבולם

נאך אפיך אונ טונק איין אין זאלץ וואשר אדר אין עסיק ׃ די ברכה פון בוריא פרי האדמה זייט ניט ווער געסיק ׃ זיין זאלן איין וויא טאן גירוש אונ קליין ׃ אזו ויל איר אן טיש זיין ׃

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה ׃

ויקח מצה שנייה ויבצענה ויניח חצי בין שתי השלימות וחציה פני לאפיקומן

דיא אנדר מצה זאלשטו פון איין נאנדר טון שפאלטין ׃ דיא איין האלב מצה אונטר דער הסיבה צו איין אפיקומן טוא ביהאלטין ׃ דיא אנדר האלב זאלשטו ניט רירען אן ׃ צווישן דיא צוואי מצות זאלשטו זיא טאן ׃

לכך נהגו לעש... מצות של מצה לפי... ראשון הבכורות הק... והוא היה תחילת עב... שנתחנכו לעבודת ה... במקו כהנים א״כ הוי ה... לכהנים שאין נכנסי ל... אלא בג מיני חלות ׃ חל... רקיקה רבוכה ׃ ולדבר זה... אנו עושין ג׳ מצות הקע...

ונוטל ידיו לצורך טיבול ראשון וכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילה ומברך על נטילת ידים ׃ ולא יטול קודם קידוש כי לקדוש אינ... צריך נטילה

מפני מה פורסין אפיקו... סמוך לפתיחת אגדה אמ... אין בוצעין אותו אחר... הקידוש או לבזיו הסדר... אלא למען יסמוך על מה... שאמר כהא להמא עניא... פירוש שדרך עני בפרוסה ׃

מגביהן

פון דער טיש טוט הרויז די ורוט אונ דאש איי ׃

הקערה

היב די שיסל אין דער הויך אונ זאג הא לחמא מיט גשריי ׃

כלחמא עניא די
אכלו אבהתנא
בארעא דמצרים ׃
כל דכפין ייתי ויכול
׃ כל דצריך ייתי
ויפסח השתא הכא
לשנה הבאה בארע

דישראל השתא עבדי לשנה

היא טוא דאש
אנדר כס שנקן
איין׳

הבאה בני חורין׃

משרת מוז כוס
יין לברך לאדון יס

דער נאך זינג
די זוה נשתנה
גאר פיין׳

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

שבכל הלילות אנו אוכלין
חמץ ומצה׃ הלילה הזה
כלו מצה׃ שבכל הלילות
אנו אוכלין שאר ירקות׃
הלילה הזה מרור׃ שבכל
הלילות אין אנו מטבילין
אפילו פעם אחת׃ הלילה
הזה שתי פעמים שב

ויאמר מה נשתנה בניגון יפה ובנעימה לשבח ולזמר לכבוד השם י״ת אבל כשחל בשבת אומר במהירות למהר ולאכול אפיקומן קודם חצות דשיהין בזו הלילה יותר בכמה דברים׃ רוקח

צריך לברך ארבע כוסות משום ארבע צריכים להודות׳ וכלם היו ביוצאי מצרי׳ יצאו מבית האסורי׳ והיו הם חולים מהמת מילה שנאמר מתבוססת בדמיך והולכי מדברות והולכי ימים

הלילה הזה שתי פעמים אחת כחומץ ואחת בחרוסת ולכך

ואחד בחרוסת׃ והיה לסדר לחתום השאלו׳ שנוי הטבול ולהסמיך שלשת שאלות
אנו עושין שני הפכים בלילה אחת ש יכילת מצה ומרור לחוד זכר עבדות
אנו לא הכרנו אלא חרות והוא מתיב הארבעה שאלות הללו בא

הלילות אנו אוכלין בין
יושבין ובין מסבין הלילה
הזה כלנו מסבין ׃

דש בטיט

עבדים היינו
לפרעה
במצרים ויוציאנו יי אלהינו
משם ביד חזקה ובזרוע
נטויה ואלו לא הוציא הקב
את אבותינו ממצרים הרי
אנו ובנינו ובני בנינו משעב
דים היינו לפרעה במצרים
ואפילו כלנו חכמים כלנו
נבונים כלנו זקנים כלנו

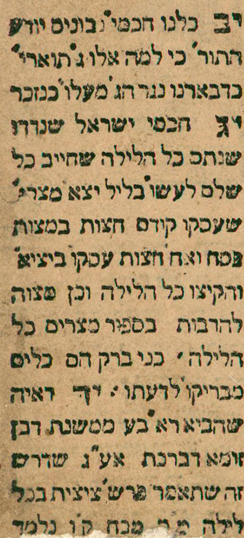
עבדים היינו ׳ זו היא תשוב׳ לשאלת השנוי מאכיל׳ מצה ומרור שהוא זכר לעבדות ׳ ויוציאנו יי כו זו היא תשובה לשאל שינוי הטיבול ואכילה בהסיבם שהוא זכרון לחרות׳ ומשם ביד חזקה ר״ל העבדו׳ והיציאה בפעם אחת ובלילה אחת ׳ זו היא תשובת למה עושים שני הפכי׳ בליל׳ אחת ביד חזקה כו זו ראיה שאנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו ותשובה לשאלת מה לנו לזכרון העבדות וזהוא שהוצרך לשדד המערכת שמצד הטבע לא היה אפילו עבד יכול לצאת ואם בחזקה היתחזק צאן עצום אל מול שחל וזהוא ולא יתן אתכם מלך מצרים להלך ר״ל מרצון ולא ביד חזקה ר״ל גם לא ... כי אם ... לשדד

ם תכעין׳ הבלין זכר לתבן שבחומר ולקחנו אנחים שנ׳ אל גתה אנוז ירדתי׳ ...
ומנו אלא על שמאלו ורשי׳ פ׳י הטעם שלא יקדים קנה לוושט לפי זה אין ...

יודעים את התורה מצוה
עלינו לספר ביציאת מצרים
שכל המספר ביציאת
מצרים הרי זה משבח:

מעשה ברבי אליעזר
ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה
ור' עקיבה ור' טרפון שהיו
מסבין בבני ברק והיו מספ
רים ביציאת מצרים כל
אותו הלילה. עד שבאו
תלמידיהם ואמרו להם
רבותינו הגיע זמן קרי

מצרים שקנינו בזה
מעלות א' מעלות האו
לפני הש"י ששדוד המער
בשבילם ב' מעלות האבו
בירושת הארץ וגדולת והוא
כבוד לבניהם. ג' שעל ידו
באנו להר סיני וקבלנו התור'
ובחכמי רמז ליודעי דרכי
טבעי המערכ' ובנבוני' ליודע
מעלת הכבו' המזמ' וביודעי
התורה. רמז למעלת קבל'
התורה. י"א בנינו ובני בנינו
דילמא יצאו דור אחר ד"ל
דלפי המערכ' של מצרי' היו
שלא יצאו לעולם לולי חסד
ויכול הש"י.

י"ב כלנו חכמי' נבונים יודע
התור' כי למה אלו ג' תוארי'
כדבארנו נגר הג' מעלו' כנזכר
י"ג חכמי ישראל שנדרו
שנתכ כל הלילה שחייב כל
שלם לעשו' בליל יצא מצרי'
שעסקו קודם חצות במצות
פסח ואח' חצות עסקו ביציא'
והקיצו כל הלילה וכן מצוה
להרבות בספור מצרים כל
הלילה. בני ברק הם כלים
מבריקו' לדעתו. י"ד ראיה
שהביא רא"בע ממשנת דבן
זומא דברכת אע"ג שדרש
זה שתאמר פרש' ציצית בכל
לילה מ"ר מכח ק"ו נלמד

ע' אין כל כך חדוש שלא ידע דרש זה במיעוט ימיו אלא ר"ל כבן ע' שנה בחכמה ותורה. ט"ז לא ה
מזכרין פרשת ציצית בכל לילה. י"ז אע"ג שזה הפסוק כתיב בפרשת פסח על כרחך קאי אסי
שידי בדברי תשדי ולא בפסח שהוא משנה לשנה. י"ח כי חייך מורה על קצת וכל מורה על כל
חייך נלמד שנזכה בימים ומפלת כל ערבה עוד לילות ולא בא ללמד על כלל הי

אמר ר׳ אלעזר בן עזריה׃ הרי אני כבן שבעים שנה׃ ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך׃ ימי חייך הימים כל ימי חייך׃ הלילות׃ וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה׃ כל ימי חייך הביא לימות המשיח׃

שבעים שנה כו׳ פי׳ ביום שנתמנה נשיא תחת רבן גמליאל והיה בחור ולא רצה לקבל עליו נשיאות לפי שלא היה כי אם בן י״ח שנים ונעשה לו נס. והדרו לו תמני סרי דרי חיוורתא שורות של שערות לבנות כמו לזקן והיינו דקאמר בן שבעים שנה ולא שבעים ממש׳ ובא בכף הדמיון

זכיתי שתאמר יציאת מצרים פירש לא נצחתי החכמים והם חולקים עלי ולא יכולתי לנצחם בדבר לפי שהיית׳ יחיד ואין דברי של אחד במקום שנים עד שבא בן זומא ודרש פסוק זה כל ימו חייך כו׳ • זכיתי לשון נצחתי כמו

ברוך המקום ׃ ברוך הוא

׃ ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ׃ ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דברה תורה ׃ אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול ׃

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם ואף אתה אמור לו כהלכות

יש ברוך המקום כו' למה הקדים ברכה זו לפני דרישת ארבע בנים ויש לומר אם לפי כוונת שמואל שסבר פתיחת הגנאי הוא מעבדים היינו וסיום השבח הוא ברוך המקום וכנגד ד' בני דברי' תורה הכל שבח זכר יציאת מצרים ואח"כ מתחיל בגנות עובדי ע"ז כו' לפי כוונ' רב או משבח לש"י שנתן השגחתו על כל טבעי בני אדם לפי החלוקה מהד' בנים ההכרחי כדלקמן בנתינת תורתו או משב' לש"י על גודל תורתו שדבר אחת ונשמע שתים ויותר כנרמז במלות ובפסוקי ד' מיני בנים שנזכרו בתורה שנוש' כל אחד כוונה מיוחדת ׃

ד למה תואר הק"בה בשם מקום הוא מבמ' טעמי' הא' שהמתקומ' ינוח במקו' הטבע כי הוא ית' הוא המקו' המיוח' שאנו מתנועעי' אליו להדבק בו שהוא תכלית המנוחה וההצלח' ב' המקו' מקי' המקום שהו ית' בהשגחתו הפרטי' מקיף פרטי הווייתינו ג' מקום שוה למתקומם שהוא ית' משוה השגחתו פרטית כנו ולא תחסר ממנו ולא תעדיף על אומה אחרת ד' מקו' נבדל בטבעי מהמקום' כמו כן הוא ית' נבדל מכל ברואיו שהמציאות יאמר עליו ועל כל זולתו בשתוף השם לבד' ה' במקום יבחן צד הרו... ומטה כך בשנ... המעלה

לשכת ומשכילי ... אות כו' ולדעת התורה ברוך המקום הוא כמו ברוך המעלה המוחלט' הנעלמת כמו ברוך כבוד ודרשת ד' בנים מעניין היציא' ואח"כ חזר ופתח מגנות ע"ז היו אבותינו כו' כי מתחלה סדר סברת שמואל

בב: שה חלוקת הד' בנים שהחלקי אינם מקבילים שהרשע אינו הפך חכם כו' מבואר בג' פנים א' כי הח לג' תכליות אם להראות חכמתו זה חכם ב' אם לספק ולערער מפני מיעתו זה רשע או ששו

הפסח אין מפטירין אחר
הפסח אפיקומן:

רשע מה הוא אומר
מה העבודה
הזאת לכם. לכם ולא לו
ולפי שהוציא את עצמו
מין הכלל כפר בעקר ואף
אתה הקהה את שניו ואמר
לו בעבור זה עשה יי' לי
בצאתי ממצרים לי ולא לו
אלו היה שם לא היה נגאל:

תם מה הוא אומר
מה זאת ואמרת

החלק הד' השלילית השאלה, דהפכי זה שאינו יודע לשאו ב' נגד ד' סבות חומר פועל צורה תכלית לפי כיתות האנשים כי הפתי ושאינו יודע לשאול כי כששואל למה זה הדביר והשיבוהו שיש בו עצים לבניין החומר יתפייס בזה כ' התם לא יתפייס בזה שרואה כמה עצים ולא הם דביר לזה משיב לו יותר הנה הפועלת בשביל פלוני החרש שבנאו ויספיק ב"כ סבות הללו הג' דחכים יותר לא יספיק בזה ותצטרך להודיעו יותר סבת התכלית לומ' לו צורך הבניין הוא למסת' ובג' סבות הללו יתפייס הד' דחכים טפי לא יתפייס עד שתצטריך לומ' לו ג"כ הסבה הצורת כי למה היה דביר ולא דבר אחר לאה בפרשת החכם חשיב ביאור כל הד' סבות ולכן נזכר ראשונה לחשיבתו וברשע נזכרו ג"' חומרי פועל תכלית תם ב' חומר פועל ובשאינו יודע א' חומר והטעם דג' בחלוקת הבנים הכריחות כי זכר מתחל' חכם ורשע ואח"כ זכר דפכיהם כי התם הוא ...שע ושאינו יודע ...ר למה לא ...רשיו

...רשע יאמרו בניכם לרבים כי מטאם ... הזאת לכם רמז לב' כפירות א' מה העבדה הזאת כלתי אלקית ...
...לכך אמר בל' רבים כאילו הם ב' ... שוטות א"כ פרשת משכו וקחו לכם באה כולה עד זקני בל...
...ירות והחזקי' כו' בסוף ואתחנן נאמר על ... מצות התורה מ"כ לדרוש על מצות הפסח לחוד י"ל כיון שבא...
...ל מצות הפסח בפרט היתה גם בסוף התשוב' נאמר המצוה הזאת משמע ...

אליו בחוזק יד הוציאנו ה׳ ממצרים מבית עבדים

ושאינו יודע לשאל את פתח לו שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים

יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא

בי׳ למה לא זכר המגיד לחכם תשוב׳ התורה ואמרת לבנך עבדים היינו כו׳ ומשיב אפיקומ׳ שאינו מעניין שאל׳ וי״ל לפי שהתגאה החכם בחכמתו לחלוק מצות הפסח לג׳ חלקים א׳ עדות שהוא עניין מצה זכר למהירות הגאול׳ וצלית פסח זכר ללקי׳ מזל טלה ומרור זכר לוימררו חיינו כו׳ ב׳ חקות כמו בבית

אחד יאכל ועצם לא תשברו בו שטעמם נסתר ג׳ משפטי׳ כל עדת ישראל יעשו אותו כו׳ כל ערל לא יאכל בו והורה משיבו על כל אחת על טעם חלק העדות אמר עבדים היינו כו נמצא המרור זכר לעבדו׳ המצ׳ זכר לגאול׳ ב׳ לחלק משפטים משיבו ואותנו הוציאנו משם על כן ראוי שדווקא ישראל בני ב׳ הגאול׳ יעשו אותו לא לזולת ג׳ לחלק החקים משיבו ויצונו ה׳ לעשות את כל החקים כו׳ אע׳ג שטעמם נעלם הם לטוב לנו לתכלי׳ טוב וביאר בכל ד׳ סיבתיה אם החומר באומר את כל המצו׳ הזאת אם הצור׳ במה שפרט עדותי׳ ומשפטי׳ וחקותיה אם הפועל באום ויצונו ה׳ ואם לתכלית

באומר לטוב לנו כל הימים כו׳ ומאמר המגיד אף אתה אמור לו כהלכת הפסח כלומר לפי ד׳ ... בעשיתו החלוקים כנזכר א׳ לכך מלבד גזה
התורה בפירוש אמור לו עוד שאר הלכות הפסח הבלתי מבואר בתורה לבל יר׳ ... מר לו כל הלכותיו עד דבר האחרון ממנו שהוא
אין מפטירין אחר פסח אפיקומן משנה דערבי פסחים ועניינה שאחר אכילת פ ... טה מאכלים אחרי אבל תהיה אכילתו באחר׳ כ׳ כדי
שישאר טעמו בפי והכל כדי שלא ישתכח זכר יציאת מצרי׳ אבל תקבע בה ... לדרוש פרשת משכו וקחו לכם ושאלת מה העבודה
הזאת לכם על הרשע אם בשביל מלת לכם שתוציא עצמו מן הכלל בשא ... אתכם וי״ל דמפיק מלת כי יאמרו אליכם בניכ
שלא נאמר בלשון שאלה כמו באחרים כי ישאלך בנך מחר כו׳ שהוא ע״ד ... יעדה אשר צוה ה׳ אלוקינו אתכם בחכם

ההוא אי ביום ההוא יכול
מבעוד יום תלמוד לומר
בעבור זה בעבור זה
לא אמרתי אלא בשעה
שיש מצה ומרור מנחים
לפניך

מתחלה

עובדי עבודה זרה היו
אבותינו ועכשיו קרבנו
המקום לעבודתו שנ׳ ויאמ׳

לכך דרשינ׳ מלת לכם לגנא׳ ג׳ שלא קרא מצוה הזאת לא עדות ולא משפטים או חקים כמו בן החכם רמז שכפר בכ׳ חלקי המצוה שהיא אלקית ורמז במאמר מה העבודה הזאת לכם כ׳ כפירות בפועל ובתכלית המצה כנזכר ׃

כח המגיד למה לא משיב לרשע תשוב׳ התור׳ ואמרת׳ זבח פסח כו׳ וי״ל התורה השיבתו על שני כפירותיו במלת לכם אם בפועל בלתי אלקות מז״א ואמרתם זבח פסח לה׳ ב׳ לצורך הנאת אכילת עצמכם לז״א כי היא נאכלת על השובע לשם ה׳ כי הוא תחלי׳ המכוון והמגיד השיבו אף אתה הקהה את שיניו כלומר מלבד תשובת התור׳ על פי כפירותיו ממלת לכם דרוש עוד דרשה שלישי׳ ממלת לכם להקהות את שיניו לכם ולא לו אלו היית שם לא היתה נגאל והית׳ מת בימי חושך שהש׳ הבחין והשגיח בין איש לאיש׳

כט איך לקח פסוק בעבור זה עשה ה׳ לי לתשובת רשע והוא כפר׳ תשובה שאינו יודע לשאול כי לא לקחו לדרשת תשוב׳ אמתית רק הוא מאמ׳ המגי׳ להקהות שיניו של רשע שנרדפו בל׳ הכתוב גם בבן שאינו יודע לא נדרש כי אם מלת בעבו׳ זה וכאן מכח אם אינו עניין נדרש שאר חלקי הכתוב ׃

ל פסוק של בן התם כי ישאלך בנך מחר מה זאת כו׳ לא נאמר על מצות פסח כ״א על מצות פטר רחם וי״ל שגם קדש בכורות היא זכר ליציאת מצרים ומר״עה הזהיר על המצוה בכללותיהן בכל חלקיה שהם פסח מצה ומרור וקדוש בכורות שכלן לתכלית אחד לזכרון אחד נצטוו ויאמר משה אל העם זכור את יום היום הזה אשר יצאת כו׳ וזכר הדברי׳ אשר יעשה לזכרון י׳ א׳ מצה ואיסור החמץ ולפי שבמדבר לא היה להם חטה ו[illegible] והיה תלוי בארץ לז״א והיה כי יביאך ה׳ אל ארץ תו׳ ועבדת את העבודה הזאת כו׳ לא קרא עבודה עניין מצה כ״א קרבן פסח שנקרא במצותו כ[illegible] ולפי שנזכר בבן זה הגדה בלי שאלה כ״ש והגדת לבנך כו׳ גזר המגיד שמיירי בשאינו יודע לשאול ולפי שכתיב תכף והיו לאות על ידך גזר [illegible] וע במניעת השאלה מכח רשעתו ואחר זה נעתק לעשות הזכרון הזה גם כן בקדוש הבכורות ונמשכו כל אלו המצות למעלה לרבו[illegible] גוה בכלל כי ישאלך בנך מחר כו׳ ושואל כל הזכרון שלמעלה בכללות פסח מצה קדוש בכורות והיתה התשו׳ נגד פסח מצד [illegible] כו׳ ונגד קדוש הבכורות אמר עוד ויהי כי הקש׳ הפרעה כו׳ לא וא״ת [illegible] [illegible]שאל תם ודלא כיוון לרשע ולכופר [illegible] כי בחוזק יד הוציאנו ה׳ וכ׳ לא יפעול זה כ״א על התם תתאוב למצו׳ הש׳

יהושע אל כל העם כה
אמר יי אלהי ישראל בעבר
הנהר ישבו אבותיכם
מעולם תרח אבי אברהם
ואבי נחור ויעבדו אלהים
אחרים:

ואקח את
אביכם
את אברהם מעבר הנהר
ואולך אותו בכל ארץ
כנען וארבה את זרעו
ואתן לו את יצחק: ואתן

לב׳ וא״ת בשאינו יודע
דרש בעבור זה אע״ג שכבר
דרשו ברשע וי״ל אצל אינו
יודע הוא מקומו הנכון לדרשו
להודיענו סבת חוטר המצות
באצבע ומלת עשה ה׳ לו
נדרש ברשע על צד הצחות
לקוח בהלואה ממקומו · לג
וא״ת בחכם וברשע אמר
אף אתה כו׳ משיבו תשובה
מתוץ ובתם ובשאינו יודע
משיב פשוטי דברי תורה
וי״ל לפי מיעוט הבנתם צריך
להשיבם רק פשוטי הדברים
ביר״ס בה החמרית והפועלת
לבד · לד וא״ת
למה בשאינו יודע נדרש
ודווקא בליל פסח וי״ל לפעט
שכלו צריך להודיענו סבת
ההמרית באצבע · לה
וא״ת למה צריך להזור לתחי׳
מגנות עע״ז היו אבותינו כו׳
או מה צריך להזכיר תרח או
נחור כי מפיק מדברי יהושע
בעבר הנהר ישבו כו׳ שלש׳
חסדים טובים שקבל אברה׳
מהש״י א׳ הארץ שלא היה
להם ירוש אבות לז״א תרח
אבי אברהם כו׳ שהוא היה
מעבר הנהר לא בארץ כנען
ב׳ האמונ׳ אחר העדר הקודם
לז״א ויעבדו אלקים אחרים
כו׳ ג׳ תולדות בניט כו׳ וזכר
חמלת הש״י בשלשתן א׳
הגדול שבהן ואק׳ את אביכן
את אברהם כו׳ ר״ל אברהם
ונחור אחים היו ובחרת
לעבודתי באברהם וזכר הב׳
מתנות הארץ לז״א ואולך
אותו בכל ארץ כנען כו׳ וזכר
הג׳ תולדות בנים עם היותם
עקרים לז״א וארבה את זרע
לו הניח במאמרו שני
הקדמות א׳ מתחלה עע״ז
היו אבותינו ב׳ ועכשיו קרבנו
והביא ראיה על האחד ולא
על השני וי״ל מאמר ואקח
את אביכם את אברהם כו׳
הוא ענין הקריבה האמונה
האמיתית ·

ה

היא מיט דיזן שין הבט איר צו זעהן / ווי אברהם אבינו איז גישעהן · גאט י״ת נאם אין פון איבר
פֿירונג דש בוך אונ וירט אין
אים גיוויזן כנען לאנד · אונ
האט אים בשערט זיין זאמען
אלז מער דאש זאנד · אונ

איין זון אין יעקב אבינו ווט
ויין זיך קווין קען מצרים הנייץ
· דאש כל ישראל האט זאל ויר
הונדרט יאר אין גלות זיין ·

ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרימה:

ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקב"ש ברוך הוא חשב את הקץ לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים שנאמר ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם

לק פת צריך לזכור ענין עשיו וירושתו או למה לא זכר ישמעאל ובני קטורה בני אברהם ג"כ וי"ל שכמאמר וארבה את זרעו רמז לבני תמור' שהם הקליפה ואתן לו את יצחק זכר אחר כן הלב לרמז כי בני תרח היינו אברהם ונחור בחר בחד באברה בזרע אברה' ישמעא' ויצחק בחר בחד ביצחק בור' יצחק יעקב ועשיו בחר בחד ביעקב שהוריש' לבניו ארץ צבי לעשיו הקליפה נתן הר שעיר תמורתם באפן שבט יעקב ישבו בטח בארץ חמדת

לה לש וא"ת אצל עשיו השנוי כתו' לרשת ל' ירושה וביעקב האהוב כתי' ל' ירידה בגלות או מאיזה סבה ירדו למצרי' בגלות וי"ל שירדו על שלשה פנים א' על שם חטא השבטים ביוסף שמכרוהו למצרים לכן נענשו במצרים ונחשב דור רבועי מהשבטים ואליך שחטא' ב' להכניעם בגלות ולפרסם גדולת יכלתו ואלקותו והוא מפאת הגזרה והית הירידה לטובת האחרו' ג' מצד בחירת עצמם ירדו שמה אע"פי כן שמר הש"י הבטחתו להם וגאלם •

מי ברוך שומר הבטחתו לא תפול ברכה על קיום דברו והבטחתו וי"ל שקיי' הבטחתי דאברהם לישראל דוקא ולא לישמעאל ועשיו שהוה נ"כ רעו' מא הק"בה חשב את הקץ וא"ת והלא יסף ל' שנה על הת' שת"ל נה היו בגרות וי"ל שת' היה זמן הגלות בודאי ולאחר כלות הת' התחילו ימי הגאולה שהיו ימי הראוי' לגאול אם תכו מיד לגאולה ונתארך הגלות בשבי' חטא עצמן בע"ז וכיוצא •

עבדים וענו אותם ארבע
מאות שנה ׃

וגם את הגוי אשר
יעבודו דן אנכי
ואחרי כן יצאו ברכש
גדול ׃

והיא פירש התורה
שהיא בגימטרי כב

במבין אותיות
אלפא בית

והיא שעמדה
לאבותינו
ולנו שלא אחד בלבד
עומד עלינו לכלותינו אלא
שבכל דור ודור עומדים
עלינו לכלותינו והקדוש
ברוך הוא מצילנו מידם ׃

מ״ב מ״ג • שפרע׳לא גזר אלא על הזכרים כו׳ הפך התורה דכתיב אמר אויב ארדוף כו ב׳ באומר לבן בקש לעקר את הכל מנ״ל זה וי״ל שפרעה לא גזר כו׳ בהיותם תחתיו במצרי׳ רק עד אחר היציאה ביקש להשיגם ולהרג׳הכל • ובלבן שבקש לעקור הכל זה מפיק ממאמרו שאמר יש לאל ידי כו׳ ואלוקי אביכם אמר אמש אלי השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע הוא המור׳ היות מחשבתו לרעה וכו׳ יורה על בקשתו עקירת הכל אמרו ליעקב הבנות בנותי והבנים בני כו׳ וכל אשר אתה רואה לי הוא ר״ל לי היה ראוי ואותו בקשתי לעקור הכל אלא שהאלקים פגע ממני • מ״ד היא שעמדה לאבותינו דמשמע שגם יעקב ניצל בזכות אברהם הרי יעקוב זכה בדינו עם לבן וי״ל אעפ״י שהיה צדיק בדינו עם לבן לא היה צדי׳ במעשיו • מ״ה וא״ת למה לא זכר הצלת יעקב מעשו וי״ל שגם עשו היה׳מזרע אברהם ולא ביקש להרוג הכל כ״א יעקב לחוד לזה חשב פרעה ולבן שלא היו זרעו ובקשו לעקו׳ולאבד הכלל: מ״ו היא שעמדה לנו כו׳ וא״ת מנ״ל שעדיין עמדה הבטחת בין הבתרים לנו כאשר כבר נהקימה וי״ל דשם חשב י׳ עממים ולא ירשו רק ז׳ עממים ונו אדום מואב ועמון ישארו לירושה לעתיד ובפרט לרז״ל שראת ד׳מלכיות נס את הגוי כו׳ לרבות את כולם •

צא ולמד מה בקש לבן
הארמי לעשות ליעקב
אבינו שפרעה לא גזר אלא
על הזכרים ׃ ולבן בקש
לעקור את הכל שנ׳ ארמי
אובד אבי וירד מצרימה
ויגר שם במתי מעט ויהי
שם לגוי גדול עצום ורב ׃

ירד מצרימה אנוס על
פי הדבור ׃ ויגר שם
מלמד שלא ירד להשתקע
אלא לגור שם שנ׳ ויאמרו
אל פרעה לגור בארץ

דכי פירש לבן בקש מיעקב לישבע באלהיו כדי לכפור בהק״בה עכ״ל ׃

מח וירד מצרימה אנוס על פי הדבור וא תאמר הרי יעקב ברצון הלך שם בלי אונס כלל ויש לומר לזה נמשך אחר דרך השני׳ שגלו לשם והייתה הגזרה אלוקית לטובתם האחרון ׃ וביאתו לבאר שבע כי היה מסופק בירידתו ובא שמה להמלך עם שכינה ׃

מח וא״ת למה לא מביא פסוק על דרש על פי האנס וי״ל שזה מפיק מכל הפרשה כולה ומהרב פסוקי׳

מט ויגר שם שלא ירד שם להשתקע כו׳ למה דרשו על הביאה הל״ל על הישיבה שם בפועל ויש לומר דאם כן הוי ליה למימר וישב אחר שנתעכבו שמה זמן רב ׃ ועוד ויגר שם במתי מעט משמ׳ שקאי על תחלת מהשבה של ביאה שהיו מתי מעט מה שלא היה אחר כך ׃

ב מה ראיה שהביא מויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי לא אמר כן על צד האמת כי אם על צר התחבולה בצואות יוסף וי״ל כי במה שהשיבו לפרע׳ רעי צאן היו עבדיך היה די כפי עצת יוסף והאם ששתק בזה וחשב שפרעה מעצמי ישיב לה׳ שישבו בארץ גושן ופרעה ע״ה״ג׳ בזה שתק לכן חזרו והתחילו דבור הדיש לגו׳ בארץ באנו והודיעוהו אמת׳ כוונתם כו׳ ׃

בא ויגר שם כו שנ׳ לגור בארץ כו׳ וקשה מה הראיה שמביא מפסוקי ויגש על פסוקי כי תבא וי״ל דאינו מביאם לראייה כ״א לתוספו׳ ביאר כי פסוקי דפר׳ ביכורים קצרים הם ׃

בב למה עשה עיקר דרש מפסוקי ביכור׳ שבמשנ׳ תורה ולא להפך וי״ל דפרש׳ ביכורים נאות לאמרם בליל פסח שמתחיל בגנות ומסים בשבח וקערות הח״ג לשו דוגמת סל הביכורים שהיה מביא וקורא ׃

באנו כי אין מרעה לצאן
אשר לעבדיך כי כבד הרעב
בארץ כנען ועתה ישבו נא
עבדיך בארץ גשן׃

במתי מעט כמה שנ׳ בשבע
ים נפש ירדו אבתיך מצרי
מה ועתה שמך יי אלהיך
ככוכבי השמים לרוב׃ ויהי
שם לגוי גדול מלמד שהיו
ישראל מצינין שם׃ גדול ועצום
שנ׳ ובני ישראל פרו וישרצו
וירבו ויעצמו במאד מאד

כג היו ישראל מצוינים
ממה מפיק ציון הל׳
ויש לומר שהוציאו ממלת
גוי שהיו ישראל לעולם גוי
מיוחד מובדל משאר גוים
על דרך לקחת לו גוי
מקרב גוי׳

כד לא אמר בכל
הדרשות מלמד כי
אם בויגר שם ובדרשת ויהי
שם לגוי גדול לפי שהדרשו׳
האלו הוציא מכח סברא
מסגנון הפרש׳ ולא היה דבר
מבואר בהם׳

כה דרש גדול ועצום
פסוק פרו וישרצו
כו׳ בזה יש ב׳ תוארים ובזה
ד׳ היאך יסכימו זה עם זה
וי״ל שדרש ד׳ מיני דרשות
מד׳ תוארים שבפסוק ויהי
שם לגוי א׳ ממלת גוי על
ענין הכרח והציון׳ ב׳
ממלת גדול דרש ריבוי העם
עם שהיו גוי מיוחד בלהי
כתערב באומה אחרת אפ״ה
רבו למעלה ועל זה נ׳ מלות
שבפסוק פרו וישרצו וירבו
שלש תיבות כל אחת ב׳
זהו ו׳ בכרס אחד ג׳ ממלת
עצום דרש עניין חוזק׳ והוקף
שמטב׳ האומו׳ חלשי טבע
אפ״ה היו חזקים וע״ז מביא
ויעצמו במאוד מאוד שרמז
בויעצמו על הכח׳

הזרוע והבצה אסור לטלטל
ולאכול עד מוצאי יום טוב
שני הואיל והוקצה למצוה
אסור כמו נוי סוכה שאסור
ליהנות מהן עד מוצאי י״ט
האחרון של חג והאתר״נ עד
יום שמיני של חג׳ ומניחין
השברי עצים שמוקצים הם ע״כל

עת ידקת או מצה׳ או תשבה מצה בספל ואגב זה מותר לטלטל כמו שמטלטל קיטנא אגב קיטנא׳ אע״ג שיש עליה השברי עצים שמוקצים הם ע״כל

ותמלא הארץ אותם׃

רב כמה שנאמר רבבה
כצמח השדה נתתיך
ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי
עדים שדים נכונו ושערך
צמח ואת ערום ועריה׃
וירעו אותנו המצרים׃
ויענונו ויתנו עלינו עבודה
קשה׃ וירעו אותנו
המצרים כמה שנאמ׳ הבא
נתחכמה לו פן ירבה והיה
כי תקראנה מלחמה ונוסף
גם הוא על שונאנו ונלחם

פרו וישרצו וירבו ויעצמו
במאוד מאוד בגמטריא הנה
ילדת ששה בכרס אחד ׃
לכך מונה דברים הללו

ערום ועריה׃ ערום
בבגדים ועריה
במצות׃

בו ׳ורב כמה שנ׳ רבבה
כצמח השדה נתתי׳
וכו׳ שנאמר על הגידול למה
הביאו על מלת ורב ולא על
מלת גדול או עצום
ואיך יסכים מלת ותרבי
ותגדלי עם מלת ורב וי״ל
כי מלת ורב עשה בו
דרשה ד׳ עם שהילדים
בינקותם הם רב הסכנות
בפרט כשאין להם גידו׳ בנכון
לז״א אע״פ שהיו במצרי בכו׳
הגלות נעדרי הגדול הנכון
עם כל זה היו רבים וגדולים
מעצמן בהשגח׳ הש״י עליה׳

בנו ועלה מן הארץ:

ויענונו כמה שנ׳ למען
ענותו בסבלותם ויבן
ערי מסכנות לפרעה את
פיתום ואת רעמסס:

ויתנו עלינו עבודה קשה
כמה שנ׳ ויעבדו מצרים
את בני ישראל בפרך:

ונצעק אל יי אלהי
אבותינו כמה שנאמר ויהי
בימים הרבים ההם וימת
מלך מצרים ויאנחו בני

פרעה האט שרין מיט
ערבית געטון און גרוש
פין׳ וויא בוזן שטיט
צווי צו בהעלטניש גיור
ניין׳ דיזן שטעט פיתם
ווא דיזן אין׳

דיאנדר זין רעמסס זיין

בני איך הוכית עניין וירעו
מפסוק הבה נתחכמה
שלא נזכר בו בפירוש שום
רעה או למה הביא המחשב׳
והעצה ולא הכפל ויש לומ׳
שעניין וירעו אותנו חייט
שחשדו אותנו לאנשי רעים לזה אמר וירעו אותנו ולא לנו וזה מפיק שפיר מפסוק הבה נתחכמה שחשדוהו לרעים כמרגלי הארץ:

ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה׃ ונצעק אל יי אלהי אבותינו וישמע יי את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו׃

וישמע יי את קולנו

כמה שנ' וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב׃ וירא

כח דכס דרש ויענונו ויתנו עלינו עבוד' קשה לב' עניין ויראה בעניין אחר א'כ מה קשה מעבדו'תום ולבני' דספיק מסלת ויענונו וי"ל דמאותו חשך נמשך רעית העינוי לבנות ערי מסכנות למלך שהיה דבר קצב למלך עוד רעה יותר קשה שעבוד המון מצרי'כל אחד השפלי' והוא יותר רע מעבוד' המלך הטוב והקצוב ׃

ס ויזכור בריתו את אברהם כ'וא'ת שלא נאמר כריתת ברית כי אם באבר"ה שנ' ביום ההוא כרת ה' את אבר"הם ברית וי"ל שאותו ברית זכרו ליצחק וליעקב ג'כ וקיימו בידם ולכן תלה הברית בשלשתן א'נ עגלה משולשת בכריתת ברית רמז לשלשה אבות והיו ברית שלשתן׃

פרעה אין ארמי יודן קינדר בלוט אין וואן טוט באדין · וויא צרעת אים מעכט היילן און ניט שאדין

את ענינו זו פרישות דרך ארץ כמה שנאמר וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים:

ואת עמלינו אלו הבנים כמה שנאמ' ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון:

ואת לחצנו זה הדחק כמה שנא' וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם:

ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע

סא סב

איך דרש מוירא את עניני' זו פרישת דרך ארץ ולא כמ' שדרש למעלה על ויענוני' שהוא עבודת ערי מסכנות או איך מפיק מפסוק וידע אלקים ענין פרישת דרך א ארץ וי"ל שאם היה וירא עניינו מענין ויענונו שלמעל לא הוי ליה להזכירו בפירש כ"א וירא את העשוי לנו לכן

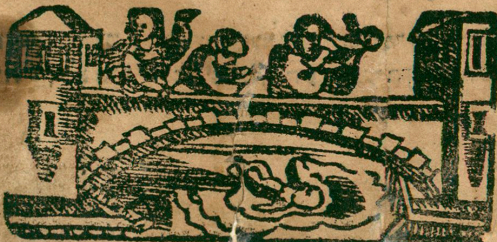

דרש כל אחד בפני עצמו למעלה זכר עינוי בערי' מסכנות שהו' בנגלה ולמטה עינוי הנסתר' בפרשת דרך ארץ למנעת תשמיש נקרא עינוי כמו שדרשו בפסוק אם תענה את בנותי ויהיה וידע מלשון וידע האדם את חוה ואיש לא ידעה' א"נ אין אדם יודע מה שבין איש לאשתו כי אם אלוקים ועשו נ"שוירא וירא כו' מלת עמלנו גם כן על צרת נסתר שגזר' כל בן הילוד היאור' תשליכו' היה בנסת' מפני גנאי המשפ' והלחץ זו הדחק זה היה ג"כ צרת בנסתר כי לא דאי ששיעבוד' בם בעבודה קשה אלא שהיו מצירים ולוחצים בם ג"כ בעת העבודה או שלחצו בם כדי שיעבדו אלוקים: כג סד למה לא דרשו וירעו אותנו על כל הבן היאור תשליכהו שהוא הרעה הגדול' ועוד איך דרשו מעמלנו על הבנים כי בפסוק שמביא לא נזכר ל' עמל וי"ל שדרש כאלו אמר וירא ה' מה נעשה מבנינו אשר עמל בתולדותם וגדולתם שהיו משליכים אותם ליאור:

סו סד

פרעה גיבוט אלי זין זאלט מען טרנקין · דרום דאז אונז גאט האט געהאלפין זאלט וויר עז אך טון גידענקן ·

מיט דיזר פיגור קענט איר זעהן · וואז אונזרן עלטרן איז גישעהן ·

נטויה ובמורא גדול וב
באותות ובמופתים:

יוציאנו ה' ממצרים לא
על ידי מלאך ולא על
ידי שרף ולא על ידי שליח:
אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו:
שנאמר ועברתי בארץ
מצרים בלילה הזה והכיתי
כל בכור בארץ מצרים
מאדם ועד בהמה ובכל
אלהי מצרים אעשה שפטים
אני ה': ועברתי בארץ
מצרים אני ולא מלאך

איך דרש לא ע"י מלאך ופסו'
מלא וישלח מלאך ויוציאנו
ועוד הא כתיב ולא המשחית
לבא דמשמ' שהי' ע"י מלאך
או שרף ועוד שפתח ביציא'
כ"ש ויוציאנו ה' ממצרים לא
ע"י מלאך כו' ובפסוק שהבי'
ועברתי בארץ מצרים אינו
מדבר מהיציאה כ"א ממכות
בכורות: סס דרש ועברתי
בארץ מצרים אני ולא מלאך
והכתי כל בכו' אני ולא שרף
כי ההעברה נראה באמת
שהוא עניין ההבאה והיו ג"כ
בזה ב' ענינים מכות בכורת
ומשפ' אלקו' א"כ איך דרשו ג'
ע בעניין יציאה דרש
שלילות מלאך ושרף ושליח
שלשתן יחד מהראי' שהבי'
נדרש כל אחד מעניין מעיד
בפני עצמו: קא למה
עשה הקב"ה מכות בכורות
בעצמו ולא ע"י מלאך כמו
בסנחרי"ל כי ידוע שפעול'
הש"י בעולם המורגש הוא
ע"י אמצעיים והם ב' מינים
כמלאכי ובלתי בחיריי' ביסוד
וגלגלי שמימיים והדברים
הטבעיים כלם והם יקראו
אמצעים כליים ויש ב'
מינים הנהגות הנהגה
הטבעית כפי סדר השמימי'
או מלאכיי ב' הנהגה השנחיי
כפי רצוני ית' הפשוט לא כפי
סדר שמימיי ולא ע"י מלאכי
אבל עכ"פ יעשה אותה ע"י
כלים אמצע' כי הרוחני לא
יפעול במורגש במישוש לזה
אמר שיציאת מצרים לא
היתה כפי ההנהגה הטבעי'
ולא מפעל השרים העליונים
מג' בחינות א' לפי שטבע
מערכת מצרים היתה שלא
יצאו ישראל משם לעולם
ב' לפי קושי ערפו דפרעה
שלא נתרצה בשום צד
בשליחתם לפי קושי כוחת
העליונים שהשפיעו עליו:
ג' מפאת אלקו' מזל טלה
שהשפיעה מעלה וכבוד
עליהם כ"ש בהיותו בביתו
וגבירתו ומפני אלו ג' בחינות
ראה הקב"ה לעשות בעצמו

ועליהם כיוונו א' אני ולא מלאך שא"א לשדד המערכת כ"א רצונו הפשוט ב' מרשעת פרעה והפצרתם אמר והכתי כל בכור ר"ל הא יחזק בבני בכורי
אני אכה בבורו באופן שיתרצה בשליחתם ולמי יאות שינוי הרצון כ"א אליו ית' ולפי שלא היתה ע"י טבעי הקדחית השורכת לכן דרש אני ולא שרף:

והכיתי

הפרטי׳ ישחית כח השפעתם
ולהיות בטל כח השרים
העליוני׳ מיוחד ליכולת הש״י
לז״א אני ולא שליח כו׳ ודרש
בויוצאנו ה׳ שלשתן כי לא
הוי ליה להזכור השם אצל
ויוצאנו לפי שנזכ׳ למעלה
בכתוב וישמע ה׳ את קולינו
אלא בא לבאר שהיציא׳ היתה
על ידי עצמו ובכורו וענין
המשחית הנזכר הוא הכלי
שע״י פעל הש״י והכא׳ הויא
בחרב ביד המלך או אומר
ולא יתן המשחית לבא כו׳
על המצרים אע״ג שידעו
שיצלו פסח שה אלוקי׳ לא
יהיה כח לבא לנגוף ולנקום ׃
עב דרש ביד חזקה על
דבר׳ המקנה יותר היה ראוי
לדרשו על מכת בכורו הנקר׳
בפירש יד חזקה בכתוב ב׳ ׃
עג דרש בזרוע נטויה
על החרב לא מצינו
במכות בכורות מכת חרב
והפסוק שהביא ידבר
על ירושלים ׃

והכיתי כל בכור אני ולא
שרף ובכל אלהי מצרים
אעשה שפטים אני יי׳ אני
הוא ולא השליח אני יי׳
אני הוא ולא אחר ׃

ביד חזקה זו הדבר
כמה שנאמר הנה
יד יי הויה במקנך אשר
בשדה בסוסים בחמורים
בגמלים בבקר ובצאן דבר
כבד מאד ׃

ובזרוע נטויה זו החרב
כמה שנאמר וחרבו

שלופה בידו נטויה על ירושלים ׃

במורא גדול זו גלוי שכינה שנאמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך ׃

באותות זה המטה כמה שנאמר ואת המטה הזה

עד במור׳ זו גלוי שכינה בסיני היה זה לא במצרים ׃

עה הפסוק שמביא עלי׳ כולל כל נסים שבמצרים ׃

עו דרש באותות על המט׳ הנה אין המטה אות רק כלי לה״ם

עז דרש המופתים זה הדם אין ראוי לומ׳ עליו מופתי׳ כי הדם הוא מופת פרטי לא מופתים רבים ׃

עח שהפסוק עלזה מדבר בגאולה העתידה ׃

עט איך מכל מכות מצרי׳ לא זכר כ״א ב׳ הדבר והדם והשמיט שאר מכות ויותר היה ראוי לדרוש באותות ובמופתים על כל המכות ׃ וי״ל לפי שמצא בפסו׳ ויצאנו מלות מוחלפת כל׳ רבים ובלשון יחיד לכך דרש כל אחד לפי ענינו מגזרה שוה ממקומות אחרים ודרש ביד חזקה על הדבר לפי שמכות בכורות נרמז בכתוב במלת זרוע נטויה שהוא חרב מלא׳ המות שבמכות בכורות ויד קטן מזרוע כמו שדבר קטן ממכות בכורות וחז״ל דרשו על החרב הבכורות שהרגו את אביהם ׃ ודרש במורא זו גלוי שכינה על משפטי אלקות עם הבכורות ואמר זה על דבקות השגחס לש״י במצרים ומביא פסוק או הניסה כו׳ שמירי ביציא׳ מצרי׳ וסוף הפסוק בזרוע נטויה במוראים גדולים על אשר עשה במצרים לעניך

רמז בזרוע נטוי׳ שהי׳ במכו׳ בכורו׳ ובמוראי׳ הוא משפט אלקו׳ ולהיו׳ בנמצי׳ הרוחניי׳ קראו מוראי׳ גדולי׳ וזה היה במצרים לעניך ׃

תקח בידך אשר תעשה בו
את האותות׃

ובמופתים זה הדם כמה
שנאמר ונתתי מופתים
בשמים ובארץ דם ואש
ותמרות עשן׃

דבר אחר ביד חזקה
שתים ובזרוע נטויה
שתים ובמורא גדול שתים׃
ובאותות שתים ובמופתים
שתים׃

אלו עשר מכות
שהביא

ואומ׳ באותות זו המטה לא רמז
להפיכת המטה לנחש שזה
אינו מכלל עשרה המכות
אלא רמז לאותות הנעשות
באמצעי׳ המטה שהם ה׳ הפך
המים לדם והעלות צפרדעים
ותולדות הכנים ומכות הברד
והארבה וא״כ נרמזו ז׳ מכות
בדרשה ז׳ אלו ה׳ והדבר
והמכות בכורות נשארו ג׳
ערוב שחין חושך אולם
נרמזות בשם דם שהערוב
היה ושפכו דם השחין הוא
מעין הדם חושך שהשמש
אדמדם נחשך כ״ש ביואל
ונתתי מופתים כו׳ השמש
יהפך לחושך כו וזכר דם ואש
ותמרת עשן דם על הערוב
אש על השחין עשן על
החושך מה התם ג׳ אלו אף
כאן ג׳ אלו מכת נ״ש מלת
מופתים׃ א״נ כל המכות
הלוקית לשנים לאות קטן
ולמופת גדול ומלת אות מור׳
על נס הקטן לזה מניח על
הפיכות המטה שהוא נס קטן
וה״ה מכות דוגמתו ומופת
שהוא יותר גדול וחזק מניח
על הדם נס יותר גדול וה״ה
מכות דוגמתו׃

הקב"ה על המצרים במצרים
ואלו הן. דם צפרדע.
כנים. ערוב. דבר. שחין.
ברד. ארבה. חושך. מכות
בכורות.

ר' יהודה היה נותן בהם
סמנים. דצ"ך. עד"ש באח"ב.

ר' יוסי הגלילי אומר
מנין אתה אומר
שלקו המצרים במצרים
עשר מכות. ועל הים לקו
חמשים מכות. במצרים
מה הוא אומר. ויאמרו

ראיתי אנשי מעשה נוהגים לטבול האצב' הקטן הנקרא זרת בתוך הכוס ומזה יין חוץ לכלי על הזכרת כל מכת ומכה ונ"ל משום שרמז כל מחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וגומר

פב פג מה ענין דצ"ך עד"ש כו' למה עשרה מכות לא פחות או יותר י"א שרמז בסימני לאפוקי ספ' תהלות שזכר אותם בהפך סדר התורה. וי"א ב' בהתראה וה' ג' בלא התרא ומכת ה' י' היה בהתראה ולפי שהיא יחידית נסבת לאחרים וי"א רצ"ך ע"י אהרן עד"ש ע"י הקב"ה באח"ב ע"י משה ונכון שגרעה כפר ב"ג עקרים מציאותו השגחתו יכלתו' בד"צך נתאמת אליו מציאות הש"י כ"ש בתחלתו בזאת תדע כי אני ה' ובעדש נתאמת השגחתו כנרמז במכת ד' כ"ש כי אני יי' בקרב הארץ ובאח"ב נתאמת יכלתו כ"ש במכה ז' בעבור תדע כי אין כמוני כו' ובעקיד זכר ד' עקרים בספר וארא אמנם למה עשר נגד עשרה גלגלים וי' עלולים כו' א"נ נגד י' מיני רעות שעשו לישראל, א' מיתת בניהם ביאור ושפיכות דמם ...ה היאור ...ם ב' ...ית בני ישראל ... צפרדעים ג' ...רה האדמה ...לת העפ' בכנים י"ד' שכל המצרי' עבדו בם קטן וגדל לזה בא הערוב והשחית קטן וגדל י' ה' מפני העבדות לא יכלו ישרא' לרעות בהמתם לזה בא הדבר על מקנה מצרים

החרטמים אל פרעה
אצבע אלהים הוא ׃ ועל
הים מה הוא אומר וירא
ישראל את היד הגדולה
אשר עשה יי במצרים ׃
וייראו העם את יי ויאמינו
ביי ובמשה עבדו ׃

במה לקו באצבע

עשר מכות אמור מעתה
במצרים לקו עשר מכות
ועל הים לקו חמשים מכות׃

ז׳ שבשביל היו פרושי׳ מדרך ארץ כאילו היו מוכי שחין לזה בא השחין ז׳ שהיו מצירים ומכים בישראל. לזה בא מכת ברד ח׳ שנתמעט תבואת ישראל ע״י עבודת מצרים עליהם לזה בא מכת ארבה ׃ ט׳ שהיו ישראל בחושך הגלות לזה בא מכת חושך ׃ י׳ שהם הרגו בישראל בכור הש״י לזה בא מכת בכורות

פד ר׳ יוסי אמר מנין שלקו י׳ במצרים ונ׳ על הים נ׳ דעל הים מאן דכר שמיה שיפול על זה לשון מנין ׃

פה ק׳ שאל ב׳ דברים מנין דהיינו י׳ במצרים ונ׳ על הים ובתשוב׳ לא הוכיח כ״א על נ׳ של הים ׃

פו ק׳ כי מלת אצבע לא נאמר כי אם במכת כנים ׃

פז ק׳ והלא במכת מצרי׳ נאמר ג״כ מלת יד כ״ש כי יד ה׳ הויה במקנך ׃ וי״ל לפי שלמעלה זכר שלקו במצרי׳ י׳ מכת אמר ר׳ יוסי אתה אומר שלקו במצרים י׳ מכת מנין לנו ג״כ לומר שלקו על הים נ׳ ומאמר אצבע אלקים שאמר׳ החרטמי׳ על כל המכ׳ למפרע ולהבא שהרי לא בקשו תחבולה לעשות׳ שאר המכו׳ שאח״כ ויד ה׳ הויה כי מלת יד נאמר על יד ממש כנרמז ביד הגדולה שבים ונאמר גם כן על המכה כמו ושלחתי את ידי כנרמז במלת ויד ה׳ הויה וכו׳

פח ק׳ איך יצוייר שיוכללו ד׳ מכות במכה אחת למה לא ׃ אמר ר״א מנין שכל מכה שהביא הקב״ה על המצריי׳ היו של ד׳ מכות בסגנון שאמר ר׳ יוסי ׃

אצבע אלהים היא אמר ר׳ ישמעאל ה׳ אצבעות של הקב״ה כולן סוד גאולה ׃ באצבע קטנה הראה לנח מה לעשות בתיבה בקמיצה הכה מצרים ואלהיהם אצבע ג׳ שהי׳ אמה ובה כתב הלוחות בה׳ הראה למשה מחצית השקל זה יתנו כזה יהגי כמין מטבע הראהו באגודל ובשאר יד עתיד להכרית אויבי׳ שנ׳ תרום ידך על צריך ׃

רבי אליעזר אומר מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב״ה על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות שנא׳ ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים. עברה אחת וזעם שתים וצרה שלש משלחת מלאכי רעים ארבע אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתים מכות:

פס קשה ארבע מכות מוכיח מחרון אפו א׳ עברה ב׳ זעם ג׳ משלחת מלאכי רעים ד׳ אם כן מה דרש במלת צרה.

צב קשה שלא הוכיח כי אם במכות מצרים שהיו של ארבע עדיין במכו׳ הים מניין ויש לומר שהוא קבול דרשות דלעיל וקאי על הנחת עשרה במצרי׳ וחמשי׳ על הים והים ה׳ פעמים על שבמצרים לזה לא אמר מניין כו׳ שכבר נתבאר י׳ של מצרים ו׳נ׳ של הים ועניין ד׳ מכות שכל מכה היה בדבר מורכב מד׳ יסודות וכל יסוד מתהפך מטבעו ׳ ודרש ד״ מפסוק חרון אפו א׳ עברה ב׳ זעם ג׳ צרת משלחת מלאכי רעים ד׳ ובדין היה ראוי להיות צרת משלחת מלאכי רעים וכן מלאכים אבל לפעמים ימצא המוברת במקום הסמוך:

ר בי עקיבא אומר מנין
שכל מכה ומכה
שהביא הקב"ה על המצרים
במצרים היתה של חמש
מכות שנאמר ישלח בם חרון
אפו עברה וזעם וצרה
משלחת מלאכי רעים אפו
אחת עברה שתים וזעם
שלש וצרה ארבע משלחת
מלאכי רעים חמש אמור
מעתה במצרים לקו
חמשים מכות ועל הים לקו
חמשים ומאתים מכות ׃

צא ר' עקיבא אומר כל
מכה היה חמש מכות כו לא
הוכיח כ"א מכות מצרי' אבל
מכו' הים מניין ו"ל שגם ר"ע
סבר כל הדרשו' דלעיל והוא
בא להוסיף עליהם שקבל
שמכות היו ה' פעמים נוסף
על מצרים וקיבל ג"ב מר'
יוסי שכל מכה היה של ד'
היינו בהפסד ד' יסודו' והוסי'
לומר שהוה בכל מכה נ"כ
הפס' צור' המורכב שהמורכב
יש לא כח נוסף על כל אחד
מהפשוטים וי"א שד' מכות
נגד ד' יסודות והה'
נגד הגלגלי'
שהוא גשם
החמשי׃

כמה

מעלות טובות למקום עלינו

אלו הוציאנו ממצרים ולא

עשה בהם שפטים דיינו:

אלו עשה בהם שפטים ולא

עשה באלהיהם דיינו:

אלו עשה באלהיהם ולא

הרג בכוריהם דיינו:

אלו הרג בכוריהם ולא

נתן לנו את ממונם דיינו:

אלו נתן לנו את ממונם ולא

קרע לנו את הים דיינו:

צב א׳ אלו עשה בהם שפטים כו ולא הרג בכוריהם ק הא מכת בכורות מכלל השפטים הוא והראיה שלא ביאר ג כ שאר המכות בפירש.

צג ק היה לזכור מכות בכורית תכף אחר מכת השפטי׳ ואח״כ משפט אלקו׳ ע ד ועברתי בארץ מצרים והכתי כל בכור. ובכל אלקי מצרי׳ אעשה שפטים:

אלו קרע לנו את הים ולא

העבירנו בתוכו בחרב דיינו

אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא

שקע צרינו בתוכו דיינו

אלו שקע צרינו בתוכו ולא

ספק צרכינו במדבר ארבעים

שנה דיינו אלו ספק צרכינו

במדבר ארבעים שנה ולא

האכילנו את המן דיינו

אלו האכילנו את המן ולא

נתן לנו את השבת דיי

אלו נתן לנו את השבת

קרבנו לפני הר ס

ולא נתן לנו את השבת לפי שהשבת ניתן במרה קודם בואם אל הר סיני כאשר ירד
על חדוש העולם ועל המנוחה הנפשיות לעולם

אלו קרבנו לפני הר סיני ולא
נתן לנו את התורה דיינו ׃

אלו נתן לנו את התורה ולא
הכניסנו לארץ ישראל דיינו ׃

אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא
בנה לנו את בית המקדש דיינו

על אחת כמה וכמה
טובה כפולה
ומכופלת למקום עלינו ׃
שהוציאנו ממצרים ועשה בהם
...טים ועשה באלהיהם והרג
...ם ונתן לנו את ממונם
...את הים והעבירנו

צר ק׳שאס׳ בכל אחת דייט כי בקריע׳ הים בלא העברה וכן קריבת הר סיני בלא קבל׳ התורה לא היה די וי״ל דה״פ כמה מעלות טובו׳ היינו כמה חזכות יש למקום עלינו לפרוע ספט כמה טובות שעשה עמנו על צד היותר טוב לא מצד ההכרח לבד ׳ א׳ אלו הוציאנו ולא עשה בהם שפטים שהם המכות דיינו ב׳ גם אם עשה בהם כדין ששיעבדו בישראל ולא שידד המערכ׳ שהוא סם״ט אלקיהם דיינו ג׳ אלו עשה בהם ובאלקיה׳ שפטי׳ שהם הרשיעו ושיעבדו בם ולא הרג בכורי׳ הקטנים שלא חטאו דיינו ׃ ...ת בכורות ...ן׳

(העברה בתוס׳ בתרכה שלא חזה לפסח רפ״ס ותו״ס אלו היה יבש והרב כארץ מ״מש

בְּתוֹכוֹ בְּחָרָבָה ׃ וְשִׁקַּע
צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ וְסִפֵּק צָרְכֵּינוּ
בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה ׃
וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן ׃ וְנָתַן
לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת וְקֵרְבָנוּ לִפְנֵי
הַר סִינַי ׃ וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹר
וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ׃
וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה
לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ ׃
רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה
אוֹמֵר כָּל שֶׁלֹּא
אָמַר שְׁלשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ
בְּפֶסַח לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ ׃

ז׳ גם שקע צרינו בתוכו
שהיה די שיראו הנס
שעברנו בתוכו והם ילכו
אחורנית ח׳ גם עשה לנו נס
שספק אותנו במדבר מ׳ שנה
כדי ללמדינו תורה שאפשר
להוליכנו דרך ארץ פלשתים
ולזון אותנו בלחם אז הארץ
נושבת ט׳ גם ספק אותנו
במן שהוא מזון רוחני שהיה
אפשר לזון אותנו בלחם אנשי׳
י׳ גם נתן לנו השבת
בתחלה במרה המורה על
חדוש ועל מנוחת שבת
העתיד י״א גם קרבנו לפני הר
סיני ששם פסקה זוהמתן
וקבלו התורה שקבלו שם
שלמות הנפשיו י״ב גם נתן
לנו את התור׳ בעצמו ובכבודו
ומפי הגבורה שמענו י׳ דברות
וי״א אלו לא נתן לנו את
התורה בכללה אלא קצת
מצות כמו אדם נח דיינו י״ג
גם נתן לנו א״י קו האמצעי
שאין שם מלאך זולת י״ית
וי״א אלו לא הכניסנו לא״י
אלא דור אחר לבני בניהם
דיינו ׃ י״ד גם בנה לנו ב״ה
לכפר בו עונותינו שהוא
שלמות הנפש׳ האמתית ולא
זכר שלו ׃ ובאר ועננֵי כבוד
שהם בכלל ספק צרכינו
במדבר מ׳ שנה ולא זכר
מלחמות סיחון ועוג שהם
בכלל באומר הכניסנו לא״י
כו׳ וחבר ד״ע ט״ו טובות ט״ו

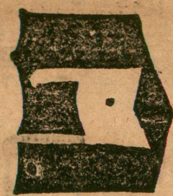

שיר המעלו׳ שאמר דוד ע״ה
ונגדם היה במקד׳ ט״ו המעלו׳
ונגד ט״ו מיני מעלות שעש׳
הקב״ה לישראל כמו
שזכרם יחזקאל ולכן קראם
ד״ע מעלות ׃

אלו הן פסח מצה ומרור :

סח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש קיים על שום מה : על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים׃ שנ' ואמרתם זבח פסח הוא לי"י אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ❖ ויקוד העם וישתחוו : ❖

זו שאנו אוכלים :

מצה קשה בטעם הפסח על שם שפסח על בתי בני ישראל אם בכורי מצרים היו ראוי לענוש מפני ששיעבדו בישראל בכור הש"י למה יתחייבו ויתענשו בכורי ישראל על זה מה זכרון נס שהרי גם כבר הפל' בין מקנה ישראל לבין מקנה מצרים ולא עשה שום זכרון לאותו הפלאה וי"ל ששאר מכות היו ע"י אמצעים והוא מכות חלקיים · אמנם מכות בכורות היה ע"י עצמו ית' בהשפלת שפעת כח השר העליון ומזל טלה שהמשיל על מצרים והוא הבכור ושר העליון שבמערכה העליונה ועל שם כך עבדו לו מצרים גם ישראל עבדו לו לקבל ממנו טובות. עם שהאמינו בה' ג"כ ובהשפל השר ומזל הבכור שהוא טלה בכור המזלו' היתה מכה כללי' לזה היו בכורי ישראל ג"כ ראוי ללקו' אם כפי הטבעי ליהיות'

מכה כללי' כי בנכפול המזל בכור העליון יפלו כל הבכור שתחתיו אם כפי המשפט' הישר ליהיות' גם הם עובדים למזל טלה רק בשביל ברית אבות ובשבי' שהאמינו בה ג"כ נתן הש"י מצות עבודת הפסח ושחיטתו ויתנו דמו על כל פתח שזה יורה שיודו שנלקת מזל טלה ובכור העליון בש"י ושהוא בגבורתו ושאין ראוי לעבוד זולת הש"י לבדו כי הוא גבוה מעל גבוה ויכול העליון ׃

על שום מה על שום שלא
הספיק בצקת של אבותינו
להחמיץ עד שנגלה עליהם
מלך מלכי המלכים הקב"ה
וגאלם שנאמר ויאפו את הבצק
אשר הוציאו ממצרים עגת
מצות כי לא חמץ כי גורשו
ממצרים ולא יכלו להתמהמה
וגם צדה לא עשו להם

מרור
זה שאנו אוכלין

על שום מה על שום שמררו
המצרים את חיי אבותינו

צו' רבי גמליאל נתן טעם המצה ע"ש שלא הספיק בצקת כו' הרי נצטוו על המצה קודם יציאתם ממצרי' ומה עניין הגלוי שאמר עד שנגלה עליהם כו' וי"ל הקב' יודע העתיד מצוה מצוה ע"ש טעם העתיד כמו פסח מצרי' ע"ש שפסח אח"כ עוד י"ל שצוה קודם כדי שירגישו בטעם המצו שהיא מהירת הגאולה שהרי הלכו ממצרי עד ר' עמכת בשעה קלה בחפזון על פי הגס ולאה החמיץ בצקת עוד י"ל במצה יש ב' טעמים לחם עוני ע"ש הגלות והוא עניין המצה

יש מפרש בעול שהאיש מ רה על האשה משום שנאמר אשה רע פר ממות'

שנצטוו במצרי' טעם ב' על מהירת הגאולה והוא ענין המצה שנצטוו בה לדורו' ועליה קאי ר"ג פ' עד שנגלה היינו בעוד שנגלה עליהם במצרים בעת מ...
...ות ויציאתם משם לא הספיק בצקם להחמיץ. א"נ עד שנגלה לא קאי על ועת מכת בכורות רק על עת נסיעתם ולרעמסס שנגלה עליהם הש...
...וה' הולך לפניהם וגו' ... המרור לדורות שלא מצינו שנצטוו עליו כאן בפסח מצרים דילמא דינו כדם הפסח

ד

במצרים שנאמר וימררו את
חייהם בעבדה קשה בחמר
ובלבנים ובכל עבדה בשדה
את כל עבדתם אשר עבדו
בהם בפרך:

ב

בכל דור ודור חייב אדם
לראות את עצמו
כאלו הוא יצא ממצרים
שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא
לאמור בעבור זה עשה ה'
לי בצאתי ממצרים:

ושהיה באות ליולה דוקא ·
יל כיון שבשנת שני נצטוו
על פסח שני ונזכר עמו מצו'
מרור ממנו נלמד שמצוה זו
נוהג לדורות כי אין בין פסח
שני לפסח ראשון כלום כ"ש
אצלו בכל

לא

את אבותינו גאל
הקב"ה בלבד

חקת הפסח ממגוידענו שהם ג' דברי' הם חובה לפסח לדורות · פסח מצה ומרור · מצוה עוני ירמז אל העבדות הגופני ומרור ירמז אל מרירות הנפש
וכל אחד מג' דברים יש להם ב רמזה הפכיים פסח רומז על לקית הבכורות גם ירמז על ההצל' כ"ש אשר פסח על בתי כו' ומצה וקרא לחם עוני ירמז
עניים ושעבדם ורומז ג"כ על גאולתם על שם שלא הספי' בצקתם ומרור רומז על מרירות חייהם וקרא נ' [illegible] שחס הקב"ה עליהם והוא ענין הנא

צח קשה במ
שראה אדם
דור ודור כאלו הוא
ממצרים זה יצדק על יורש
הארץ ויושב בה אבל אנחנו
בני גלות מנא לן הראיה
שנביא ואם זה לא יצדק כ
איך אמר לפיכך אנחנו חיי
כו׳ וי״ל שגם בגלותינו קבלנ
מעלה טובה מה׳ציא ממצר
שע״י קנינו שרשי האמונ
ופנותיה שע״י נתאמ״ב
מציאתו והשגחתו ויכלתו
וע״י באנו לקבלת
והמצות ושריית ה
בתוכינו ומפיא רא
הפסוק ואותנו דכתיב
הוציא וכו׳ וכוון ג״כ לפ
הנמשכים אחריו ות
לעשות את החקי הא
לנו כו׳

ר״ל שזכרון המעשי׳ שנעשי׳
בליל׳ הזה באיזה זמן שיהיה
שע״י נתבא׳ לנו שרשי פינת
האמונה הלא הם יביאוני א״ל
החיים הנפשיים והגופניי וכן
דייקו מפסוק ואותנו הוצ
כיון שכבר אמר ויוציאנו
ממצרים לא היה צריך ל
ואותנו הוציא כי אם לדרוש
שחייב אדם לראו׳ את ע
כו׳ ולא כוון המגיד
ירוש הארץ כאן
הארץ כאן לש
נפשיות לז׳ א
ז׳ מיני שבח

אֶלָּא אוֹתָנוּ גָּאַל עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אוֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ׃

ומגביהין את הכוס בידו ומתחיל בקול רם׃

היא טוט אויך היבן איין איטליכר זיין בעכר מיט וויין׳ אונ זינגט לפיכך מיט העלר שטים גאר ויין׳
אויך ואלשטו דען בעכר ניט נידר׳ ביז דוא האשט גימאכט בורא פרי הגפן דריבר׳

לְפִיכָךְ

אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ

א״א צר ז׳ רועים אברהם יצחק יעקב משה אהרן דוד שלמה א״ג נגד׳ שלמות שקנו ביציאת מצרים א׳ מציאות השם ב׳ פינת אחדו
בכודת אני ה׳ אני הוא ולא אחר ג׳ יחודתו הפרטית כ״ש ראה ראיתי את עני עמי וכו׳ ד׳ השגחתו בתתו שכר ועונש ה׳ יי ית׳ יכול

כו את כל הנסים האלו
הוציאנו מעבדות לחרות
מיגון לשמחה ומאבל ליום
טוב ומשעבוד לגאלה
ונאמר לפניו הללויה

מי האותיות
שבעים הם העדות
שנת הנבואה אשר
שתה ביעודי משה א׳
ז׳ דברים ומעלות שקנו
אל ביציאתם ממצרים א
נו חירות ב נקמה מן
יפיהם ג׳ ממון ושלל ד׳
כבוד ומעלה ה׳ קנו
ונה שלימה ו׳ קנו התור
ז׳ קנו ארץ חמדה

אומרין הלל בלא ברכה

הללויה

הללו עבדי יי הללו את שם
יי יהי שם יי מבורך מעתה
ועד עולם ממזרח שמש עד
מבואו מהלל שם יי רם על
כל גוים יי על השמים כבודו

מי כי״י אלהינו. המגביהי לשבת. המשפילי לראות בשמים ובארץ. מקימי מעפר דל. מאשפות ירים אביון. להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו. מושיבי עקרת הבית. אם הבנים שמחה הללויה.

בצאת ישראל ממצרים

בית יעקב מעם לועז. היתה יהודה לקדשו. ישראל ממשלותיו. הים ראה וינס.

א״נ יאמר חייב אדם לראו
את עצמו כאילו הוא יצא מ
רומז שכל יחיד ויחיד יקר לו
בזמן הגלות איזה צרה מצרו׳
מצרים והקב״ה גאל אותנו
ע״י נסים נסתרים לזה חייב
אדם לראו׳ עצמו כאילו היה
מגאולת מצרים ולפיכך אנו
חייבים כו׳ וזכר ז׳ מיני שבח
נגד ז׳ מיני פורעניות שבאו
לעולם והקב״ה מציל אותנו
מהם. אולם לזה זכר ה׳ מיני
גאולת מצרים וז׳ מלכיות
שבכלם היתה לנו תשועה
וגאולה אם לכלל אם
ליחידים:

י׳ יתרה כלומר לא ירדה
שכינה למטה משלש טפחים

בהלל יש ה׳ תיבות יתירות
יוד המגביהי. המשפילי.
מקימי להושיבי ההפ
כנגד נון שחסר באלפא בי
באשרי שדוד המלך ע״ה
דילג שם נון משום דכתי
נפלה לא תוסיף קום דוק
מושיבי עקר׳ בג״י שרה רבקה
רחל וחנה אם בנו יוכבד כי
עליה נדרש זה הפסוק ע״א
אם הבנים כל הגאול הם אם
גאולת מצרי׳ ע״י אהרן משה
גאולת אחשורוש על י
אסתר מרדכי וגאלת לעו
לבא ע״י אליהו משיח.

הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים
רָקְדוּ כְאֵילִים: גְּבָעוֹת כִּבְנֵי
צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס:
הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים
תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי
צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי
אָרֶץ: מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַ יַעֲקֹב
הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם
חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

ברוך אתה יי׳ אלהינו
מלך העולם אשר גאלנו

ק׳ מה ראו לתק
קריאת של הלל
לילה הזה בדילוג לחצאין
קודם הסעודה ואחר
סעודה יותר היה ראוי ונכון
לומרה בבת אחת ולומר
אחריה ברכת הגאול׳ ותתו׳
וי״ל כי השני הפרקים
בתחילת הלל נתייסדו על
יציאת מצרים לזה מפסיקין
בהם ומסיימין ברכת גאולה
עליהם ואחר סעודה מתחיל
חלק השני המדבר מעניני
הגאולה העתידה:

...ודא לקדשו זה נחשון בן
...נדב שקפץ לתוך הים
בראשון:

...ים ראה וינס מיוסף לפי
...כתב עליו וינס החוצה
...מיכך זכה שהים נס מפניו:

...ה לך הים כי תנוס משה
...מר לים התבקע אמר הים
...משה אני לא אעשה אני
...משה שליחתו של מקום
...רץ וכשבא הקב״ה היה נס
...גז אמר משה לו למה נס
...זה אמר לו לא מפניך אני
...ס אלא מלפני ארון חולי
ארץ:

...הפכי הצור אגם מים כשהכ׳
...הכה משה הסלע הוציא דם
...אמר הן הכה צור ויזבו
...ין זיבה אלא דם שנאמ׳
...כי תזוב זוב דמה אמר
...להקב״ה מפני מה לא
...א הם י״ע כי אם דם אלא
...כפוי טובה שהבית
... אשר יצאת ממנו שנ׳
...ו דבש מסלע נתפלל
...לפני הקב״ה ומחל לו
...ר הדם למים שנא׳ ההופכי
...גם מים ואין הפיכה
...לדם שנא׳ ויהפכו
...אור׳ ביאור לדם ע״כ:

וגאל את אבותינו ממצרים
והגיענו הלילה הזה לאכול
בו מצה ומרור כן יי אלהינו
יגיענו למועדים ולרגלים
אחרים הבאים לקראתנו
לשלום שמחים בבנין עירך
וששים בעבודתך ונאכל
שם מן הזבחים ומן הפסחים
אשר יגיע דמם על קיר
מזבחך לרצון ונודה לך
שיר חדש על גאלתנו ועל
פדות נפשנו. ברוך אתה
יי גאל ישראל.

אך נח ר״ת ארבע כוסו
חייבות י׳ פעמים כתי
בה פטרת אנכי כ״ד
כג׳ י שמר ר״ל ארבע מל
גזרו שסר עתיד להשקו
כוסות לנחמה וזהו אך

ארבע כוסות ישתה בעצ
מלא לוגם ולא אחר במקו
שכל אחד חייב׳ תשוב
אשרי׳

ואמרה האשה אמן ר״ת ש
אמן ארבע כוסות מק
מגילה נר חנוכה נשים ג
הם חייבות כמו אנשים ע״כ

יש בני אדם שאומר עליו ע
הלל הזקן שהיה כורך מצ
ומרור יחד ואוכלו לקיים מ
שנאמר על מצות ומרורים
יאכלהו וטעם דידהו להודיע
לכל המסובין שאינו מוסיף
על מצות רק שאוכלין את
הכריכה משום ספק דילמא
הלכה כבית הלל ויש סדרי
שכתוב גם בהם זכר למקדש
כהלל׳ והנה שמעתי מזק
אחד חסיד ה״ה הר״ר קאפי
מדורין ז״ל כהלל ל׳ ילל כלו
חייבין אנו לזכור חורבן בית
המקדש במה שאנו אוכלין
מרור כי באותו לילה שהיא
פסח גם כן ט׳ באב היו מ
ומרורים ליל ט׳ באב ו
דכתיב קומי רני בלילה בלי
כתי׳ חסר ה׳ לפי שליל פסח
וליל ט׳ באב לילה אחת הו
שאמר הקב״ה לישראל א
תיראו שכל הממשלה של
הוא שאם לא תשמעו א
הריני מביא רעה תחת טוב
שלא יאמרו יש מזל לישר
באותו לילה ואין להרע
הראה להם הקב״ה
מאתו להרע ולהיטיב ב
אחת עד כאן

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן ׃

ושותיו בהסיבת שמאל ואחר כך נוטלין ידיהן ומברכין ׃

טוז דיך ליינן אויף די לינקי האנט אונ טרינק ביהענד · וועש דיך אונ זאג די ברכה איבר די הענד ·

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים ׃

ויקח המצה הראשונה שהיא העליונה ויברך עליה ׃

נעם דיא אובירשט מצה צו ברכת המוציא · אונ זאג די ברכה וויא בישטו יוצא ·

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ ׃

ולא יאכל עד יקח הפרוסה שבין שתי השלמות ויברך עליה ׃

דאך עש וייא ניט אויין · דיין אנדר האלב די דיא איז איבר גיבליבן פון אפיקומן אוז אך דער בייא זיין · מיט אנדר וואלשטו זיין ביידי עשן · אבר ווער אן די ברכה צו זאגן פון אכילת מצה די ניט ור געשן ·

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה ׃

ויאכל מן שבהם כזית ביחד ויתן לכולם ׃

אך וואלשטו דו מיין וויא געבן גרויש אונ קליין · וויא ויל איר אן טיש זיין ·

דאחר כך יקח מרור שקורין לאטוגא ויברך עליה ׃

נים צו מרור שלוטין קירבל אדר דש גרין פון קרין · אך די ברכה וויא ועשרטו וואל בישטין · אונ דו וואלשט דען מרור ניט וויקל אין חרוסת צו זער אויין · דען ער וואכט ווכשט ניט ביטר זיין ·

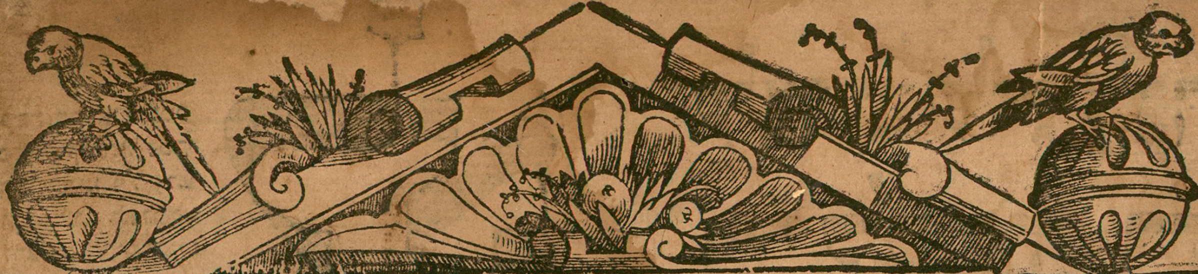
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור ׃

ויטבול בחרוסת ויאכל ויתן לכולם לאכול המרור ׃

ויקח כזית מרור ויטבלנו כלו בחרוסת ולא ישהנה בתוכו שלא יתבטל טעם מרירות ומטעם זה כתב הר״ר יונה שצריך לנער החרוסת מעליו שלא יתבטל טעמו ויברך על אכילת מרור ויאכלנה בלא הסיבה ולא יברך עליו בורא פרי האדמה ופירש רשבם לפי שנפטר בברכת בפ״ה האדמה שבירך על הירקות בט׳ בול ראשון · אורח חיים אמר רב פפא לא ישהא איניש מרור בחרוסת כו׳ · הגה מיימון ע״כ ומצוה בחזרת כדאיתא התם מאי חסא דחס רחמנא עלן ופירקנה · ועוד שבישלו מצרים בחזרת וכו׳ · ואי לית ליה חזרת מהדר מעולשין · וכל המוקדם במשנה מוקדם למצוה ובירושלמי פריך האי חזרת מהדר מתוק ומשני כל עצמו של חזרת מפני שנמשלו לו חזרת המצרי למיכא בלשון לטינא עולשין קירבלא בלעז קרישפל בלשון ערבי הונדבי ולשון ספרד שול שתמכה מרי טיר בלעז מרטייתי חרחיבנה אצוותה הדקלא מרור אמר אמורפיליו וכל אשכנזי וינמונטא הגה מיימני ·

שבועה שלא אוכל מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח אמר שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה · אמר רב בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא

שְׁפֹךְ
חֲמָתְךָ עַל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃

שְׁפָךְ׃ עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃ תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם׃ מִתַּחַת שְׁמֵי ה׳׃

לא

לנו ה' לא לנו ׀
כי לשמך תן
כבוד ׀ על חסדך ועל אמתך
למה יאמרו הגוים איה נא
אלהיהם ׀ ואלהינו בשמים ׀
כל אשר חפץ עשה ׀ עצביהם
כסף וזהב מעשה ידי אדם ׀
פה להם ולא ידברו ׀ עינים
להם ולא יראו ׀ אזנים להם
ולא ישמעו ׀ אף להם ולא
יריחון ׀ ידיהם ולא ימישון ׀
רגליהם ולא יהלכון ׀ לא
יהגו בגרונם ׀ כמוהם יהיו

קשה מה ראו להכניס
בתוך פרקי ההלל פסוקי
..וך חמתך וגו' וי"ל לפי
..פ..וק לא לנו ה לא לנו לא
.. ז לראשית והתחל' דברים
.. ת זר על מאמר קודם אליו
..כן תקנו מקודם ב פסוקים
..היינו שפוך חמתך וגו' ופסוק
..כי אכל את יעקב וגו' והוה
..זה לשני סיבות אחת אם
להודיעך כחך הגדול לפרעה
שאמר מי ה' אשר אשמע
..קולו וגו' ב להענישם על
שהכניעו לישראל ׃ גם עתה
שפוך חמתך על הגוים אשר
..א ידעוך כמו פרעה שאמר
..א ידעתי את ה' גם הרעו
..ישראל ואכלו את יעקב
והוסיפו צרה שהחריבו בית
המקדש וז'א ואת נוהו
השמו אף על פי שאין אנו
..אוים לזה מכל מקום עשה
..מען שמך הגדול והוא מה
שאמר אחר כך לא
לנו ה' לא לנו ׃
סליק
קיצור זבח פסח ׃

עושיהם כל אשר בוטח
בהם׃ ישראל בטח ביי׳ עזרם
ומגנם הוא׃ בית אהרן
בטחו ביי׳ עזרם ומגנם הוא׃
יראי יי׳ בטחו ביי׳ ׃ עזרם
ומגנם הוא׃

יי׳ זכרנו יברך יברך
את בית ישראל׃
יברך את בית אהרן׃ יברך
יראי יי׳ הקטנים עם הגדולים
יוסף יי׳ עליכם׃ עליכם ועל
בניכם׃ ברוכים אתם ליי׳׃
עושה שמים

והא דקאמר ולא יהגו בגרונם
והוא אך מצינו כינוי הגיון גרון
כלפי מעלה וי״ל דמצינו הגיוי
גרון כלפי מעלה דכתיב כי ה
ה׳ צור עולמים ׃ ביו״ד ברא
העולם הבא ׃ ובה״א ברא
העולם הזה דכתיב אלה
תולדו׳ השמי׳ והארץ בהברא׳
ב׳ ה׳ ברא ה׳ את השמים ואת
הארץ וה״א הוא אחד משמו
של הק׳ בה על כן אמר דוד
ע״ה בדבר ה׳ שמים נעשו
וברוח פיו כל צבאם וזהו אות
הקליל ואיני אלא רוח והיא
מאותיות הגרון וזהו שאמר
ולא יהגו בגרונם שאין שום
פסל ומסכה יכול לעשו׳ כמו
בורא עולם שמוצי׳ מן הגרון
ה שאין בו נענוע השפה ׃
ואפילו אם נעשה בכישוף
שנראה הע״ז כמו שמדברת
בפה אמר ה׳ שאותיות הגרון
אינה היא יכולה להוציא ׃
ובזה נתיישב מה שאינו
אומר נמי ולא ידברו בלשונם
אותיות הלשון אלה הוא
בפלל פה להם ולא ידברו מה
שאין כן באותיות הגרון וכו
ע״כ שומר פתאים ה׳ ר״ת
שה פזורה ישראל

וארץ׃ השמים שמים ליי׳
והארץ נתן לבני אדם׃ לא
המתים יהללו יה׃ ולא כל
יורדי דומה׃ ואנחנו נברך
יה׃ מעתה ועד עולם׃
הללו יה׃

אהבתי כי
ישמע
יי׳ את קולי תחנוני׃ כי הטה
אזנו לי ובימי אקרא׃ אפפוני
חבלי מות׃ ומצרי שאול
מצאוני׃ צרה ויגון אמצא׃
ובשם יי׳ אקרא׃ אנא

[...] המתים יהללו יה׃ זה
הרשעים שאפילו בחייהם
קרויים מתים כמו שא״ח ז״ל
וימת תרח בחרן׃ אבל
צדיקים עליהן נאמר כל
הנשמה תהלל יה וכו׳׃

דומה זה מלאך המות
שנקרא דומה ול״א כל יורדי
דומה סופי תיבות אליה אליה
הנביא לעתיד לבא הוא
שוחט המלאך המות׃

אהבתי פי׳ חמדתי

אָנָּא יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן
יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃
שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלּוֹתִי וְלִי
יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְ
כִי׃ כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי
חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי
מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי׃
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר
אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי אָמַרְתִּי
בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב׃

אָשִׁיב לַיְיָ כָּל
תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי׃

עזי וזמרת יה בחצי שמו
עושה גבורות מי כמוך חסין
יה כי מילו חצי שמו יו"ד ה"
הוא כ"ו והוא ככל השם של
ארבע אות יו' וזהו שכתב עזי
וזמרת יה וכן אם עונות
תשאר יה ה' מי יעמוד׳

כוס ישועות אשא ובשם יי׳
אקרא׃ נדרי ליי׳ אשלם נגדה
נא לכל עמו׃ יקר בעיני יי׳
המותה לחסידיו׃ אנא יי׳ כי
אני עבדך אני עבדך בן
אמתך פתחת למוסרי׃ לך
אזבח זבח תודה ובשם יי׳
אקרא׃ נדרי ליי׳ אשלם
נגדה נא לכל עמו׃ בחצרות
בית יי׳ בתוככי ירושלם
הללויה׃ הללו את יי׳ כל
גוים שבחוהו כל האמים׃ כי
גבר עלינו חסדו ואמת יי׳

לעולם הללויה׃
הודו ליי׳ כי טוב כלח׃
יאמר נא ישראל כלח׃
יאמרו נא בית אהרן כלח׃
יאמרו נא יראי יי׳ כלח׃
מן המצר קראתי
יה׃ ענני
במרחב יה יי׳ לי לא אירא
מה יעשה לי אדם׃ יי׳ לי
בעזרי ואני אראה בשונאי׃
טוב לחסות ביי׳׃ מבטוח
באדם׃ טוב לחסות ביי׳
מבטוח בנדיבים׃ כל גוים

אמר מהר״יל שרבו מהר״ש
לא היה מניח נערים שאינן
בני מצוה לומר הודו בליל
פסח דאין יכולין להוציא ידי
חובת הגדולים

ובשוחר טוב יש לומר
האגדה ב״ג כדי שיאמר
אחד לשני הודו אף אין שם
כי אם שנים שניהם יאמרו
הודו לשון אגודה

דוד מלך ישראל
כנור היה תולה למעלה
ממטתו

עזי וזמרת יה בגמטריא שמש
עושה גבורות מי כמוך חסין
יה כי מילוי חצי שמו יו״ד ה״
הוא כ״ו והוא ככל השם של
ארבע אותיות ותרו״ שבת יב
עזי וזמרת יה וכן אם עונות
תשמור יה ה׳ מי יעמוד

סבבוני בשם יי כי אמילם ׃
סבוני גם סבבוני בשם יי כי
אמילם׃ סבוני כדבורים ׃
דועכו כאש קוצים׃ בשם יי
כי אמילם׃ דחה דחיתני
לנפול ויי עזרני׃ עזי וזמרת
יה ויהי לי לישועה׃ קול רנה
וישועה באהלי צדיקים ׃
ימין יי עשה חיל׃ ימין יי
רוממה׃ ימין יי עשה חיל ׃
לא אמות כי אחיה ואספר
מעשי יה׃ יסור יסרני יה
ולמות לא נתנני׃ פתחו לי

את היום עשה ה׳ לשון תג״ל
כמו ועשתה את צפורניה ׃

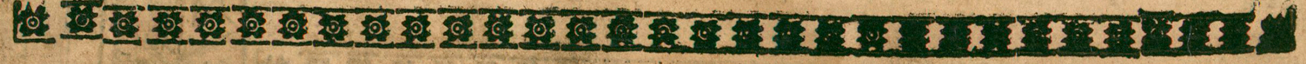
כך

איתא במדרש כשהזקן ישי בא בימים ׳ונולדו לו כל בניו לבד מדוד וכעס עם אשתו לשכב עמה במטה ודבר עם בחורה אחת לטבול ולבא במטתו בלילה והלכה הנערה וספרה לאשתו כדברי׳ האלה לכי מלטה נפשך ושכבי במטתי ואני אשכב במטתך ויהי בלילה ויבא ישי למטת הנער׳ ומצא שם אשתו ושכב עמה והרתה ממנו וילדה דוד והיה כל העולם סבורי׳ שזנת׳ אשת ישי גם ישי חשדה וישנאה ויבז הנער מאוד ולא נתנו ליהיות עם אחיו ונתנו להיות עם הרועים שבשדה בקיץ ובחורף וכשבחר לו הק׳בה ליהיות מלך על ישראל ענתה אמו ואמרה אודך כי עניתני ותהי לי לישועה כי עד הנה היתי שנואה ונחשדתי לזונה בפי כל ודוד פתח ואמ אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה שעד הנה היתי בז׳ ושפל מכל אחיו ועכשיו נתגדלתי ונמשחתי על כולם ׳ וישע׳ עצמו פתח ואמר מאת ה׳ היתה זאת היא נפלאות בעינינו שחשבתי זה לבן זנונים ושמואל הנביא שבא למשחו פתח ואמר זה היום כו׳ לכן כתב וישע הוליד את דוד לפי שהיו מסופקים אם הוליד אם לא כו ע׳כ

שערי צדק אבא בם אודה
יה׃ זה השער לייי צדיקים
יבאו בו׃ אודך כי עניתני
ותהי לי לישועה׃ אודך

אבן מאסו הבונים היתה
לראש פנה׃ אבן מאת ייי
היתה זאת היא נפלאת
בעינינו׃ מאת זה היום עשה
ייי נגילה ונשמחה בו׃ זה

אנא ייי הושיעה נא׃
אנא ייי הושיעה נא׃
אנא ייי הצליחה נא׃
אנא ייי הצליחה נא׃

ברוך הבא
בשם

יי׳ ברכנוכם מבית יי׳ ׃ ברוך

א׳ יי׳ ויאר לנו ׃ אסרו חג

בעבותים עד קרנות המזבח

׃ א׳ אתה ואודך ׃ אלהי

ארוממך ׃ א׳ הודו ליי׳ כי

טוב ׃ כי לעולם חסדו ׃ הודו

יהללוך

יי׳ אלהינו על כל מעשיך
וחסידיך צדיקים עושי
רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו ויברכו
וישבחו ויפארו ויעריצו ויקדישו וימליכו את
שמך מלכנו כי לך טוב להודות ולשמך נאה
לזמר כי מעולם ועד עולם אתה א׳ ׃

הודו

ליי׳ כי טוב ׃
כי לעולם ח׳

פבאים בקורים לרושלים בזריזות ולא בעצלתים ׃

ברוך הבא העומדים בבית המקדש אומרים לאנשים המביאים בכורים ברכנוכם מבית יי׳ שתבואו לכאן בשלו׳ אמרו להם השם שעז׳ לנו עד כאן הוא יאיר לנו יותר אסרו חג שהביא עמם פרות וכבשים לחגיגי קרבן פסח והיו רבים שקשרת עד המזבח ׃

רבי יהושע בן לוי אומר הל׳ כ״ו הודו כנגד כ״ו דורות שברא להם הקב״ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם ברחמים ע״כ גמרא בע״פ ׃

הודו לאלהי האלהים כי לח׳

הודו לאדוני האדונים כי לח׳

לעשה נפלאות גדולות לבדו כי לח׳

לעושה השמים בתבונה כי לח׳

לרוקע הארץ על המים כי לח׳

לעושה אורים גדולים כי לח׳

את השמש לממשלת ביום כי לח׳

את הירח וכוכבים לממשלות

בלילה כי לעולם חסדו

למכה מצרים בבכוריהם כי לח׳

ויוצא ישראל מתוכם כי לח׳

ביד חזקה ובזרוע נטויה כי לח׳

לגוזר ים סוף לגזרים כי לח׳

והעביר ישראל בתוכו כלח

וניער פרעה וחילו בים סוף כלח

למוליך עמו במדבר כלח

למכה מלכים גדולים כלח

ויהרג מלכים אדירים כלח

לסיחון מלך האמורי כלח

ולעוג מלך הבשן כלח

ונתן ארצם לנחלה כלח

נחלה לישראל עבדו כלח

שבשפלנו זכר לנו כלח

ויפרקנו מצרינו כלח

נותן לחם לכל בשר כלח

הודו לאל השמים כלח

רננו

רננו צדיקים ביי׳ לישרים

נאוה תהלה ׃

נשמת

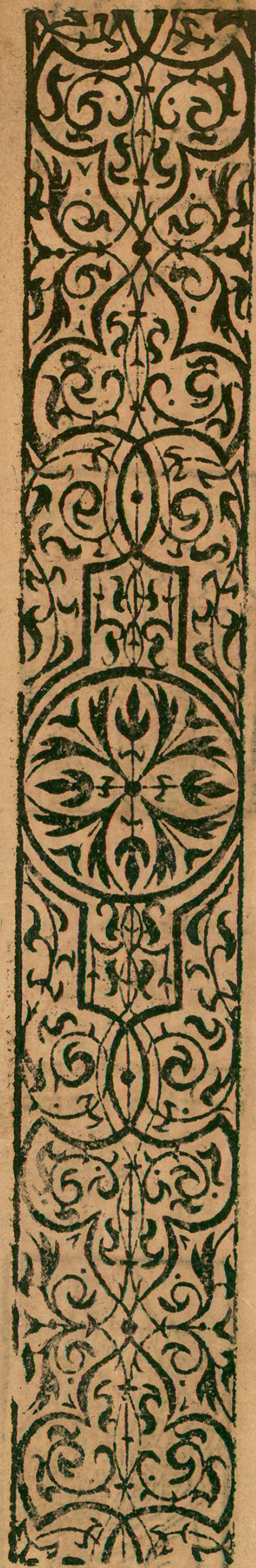
כל חי תברך את שמך יי׳
אלהינו ורוח כל בשר תפאר
ותרומם זכרך מלכנו תמיד
מן העולם ועד העולם ׃
אתה א׳ ומבלעדיך אין
מלך גאל ומושיע פודה
ומציל מפרנס ומרחם ׃
בכל עת צרה וצוקה ׃ אין

לנו מלך אלא אתה׃ אלה
הראשונים והאחרונים אלה
כל בריות אדון כל תולדות
המהלל ברב התשבחות
המנהג עולמו בחסד ❖
ובריותיו ברחמים׃ ויי׳ הנה
לא ינום ולא יישן המעורר
ישנים והמקיץ נרדמים
והמשיח אלמים והמתיר
אסורים והסומך נופלים
והזוקף כפופים לך לבדך
אנחנו מודים׃ אלו פינו מלא
שירה כים ולשונינו כהמון

אלו פינו כו׳ ואם תאמר וחא כתיב והים איננו מלא זה פתרונו והים איננו מלא שלא יוכל להחזיק מים יותר לפי שבכל מקום אשר הנחלים הולכים שם הם שבים ללכת לפיכך מחזיק מים לעולם ׳

גליו · ושפתותינו כמרחבי
רקיע · ועינינו כשמש וירח ·
וידינו כנשרי שמים ורגלינו
כאילות · אין אנו מספיקים
להודות לך יי אלהינו · ואלהי
אבותינו · ולברך את שמך ·
על אחת מאלף אלף אלפי
אלפים ורבי רבבות פעמים
הטובות שעשית עם אבותינו
ועמנו · ממצרים גאלתנו
יי אלהינו · ומבית עבדים
פדיתנו · ברעב זנתנו ובשבע
כלכלתנו · מחרב הצלתנו

ומדבר מלטתנו ומחלים
רעים ונאמנים דליתנו ׃ עד
הנה עזרונו רחמיך ׃ ולא
עזבונו חסדיך יי אלהינו ואל
תטשנו יי אלהינו לנצח ׃ על
כן אברים שפלגת בנו ורוח
ונשמה שנפחת באפינו ׃
ולשון אשר שמת בפינו ׃
הן הם יודו ויברכו וישבחו
ויפארו וירוממו ויעריצו
ויקדישו וימליכו את שמך
מלכנו ׃ כי כל פה לך יודה
ובכל לשון לך תשבע ׃ וכל
ברך לך תכרע

דליתנו · כמו הגבהתנו · מן דלו עיני למרום לשון פסוק הוא ארוממך כי דליתני ·

הן הם בגמטריה מאה ורמז למאה ברכות שחיי׳ כל אדם לומר בכל יום ·

וכל קומה לפניך תשתחוה
וכל לבבות ייראוך · וכל
קרב וכליות יזמרו לשמך ·
כדבר שכתוב כל עצמותי
תאמרנה ייי מי כמוך · מציל
עני מחזק ממנו ועני ואביון
מגוזלו · מי ידמה לך ומי
ישוה לך ומי יערוך לך · הא
הגדול הגבור והנורא א
עליון קונה שמים וארץ ·
נהללך ונשבחך ונפארך
ונברך את שם קדשך כאמור
לדוד ברכי נפשי את ייי
וכל קרבי את שם קדשו ·

האל בתעצמות עזך הגדול

בכבוד שמך הגבור לנצח

והנורא בנוראותיך המלך

היושב על כסא רם ונשא

שוכן עד מרום וקדוש

שמו וכתוב רננו צדיקים

ביי לישרים נאוה תהלה

בפי ישרים תתהלל

ובדברי צדיקים תתברך

ובלשון חסידים תתרומם

ובקרב קדושים תתקדש

ארבעים תיבות עד משוך נגד התורה שנתנ׳ לארבעים יום

ך במקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתברך שמך מלכנו בכל דור ודור, שכן חובת כל היצורים לפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס על כל דברי שירות

ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך ׃

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך
הגדול והקדוש בשמים ובארץ כי
לך נאה ׀ יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה
הלל וזמרה ׀ עוז וממשלה נצח גדלה וגבורה ׃
תהלה ותפארת ׀ קדשה ומלכות ברכות ׃
והודאות מעתה ועד עולם ׀ ברוך אתה יי אל
מלך גדול בתשבחות אל ההודאות אדון הנפלאות
הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים ׃

ויהי בחצי הלילה ׃

אמר מהר״יל פעמים אז
רוב נסים ואומץ גבורו תיך
אין אומר אחריהם ויהי בחצי
הלילה ולא ואמרת זבח פסח
רק בהתחלת אומרים׃

אז רוב נסים הפלאת בלילה
בראש אשמורת זה הלילה
אברהם
גר צדק נצחתו כנחלק לו
לילה ׃ ויהי בחצי הלילה ׃
אבימלך
דנת מלך גרר בחלום
לבן
הלילה ׃ הפחדת ארמי
יעקב
באמש לילה ׃ וישר ישרא

לאך ויוכל לו לילה ׃ ויהי בחצי

הלילה ׃ זרע בכורי פתרוס

מצרים ׃ מחצת בחצי הלילה חילם

לא מצאו בקומם בלילה ׃

סיסרא ׃ טיסת נגיד חרושת סלית

בכוכבי לילה ׃ ויהי בחצי הלילה ׃

סנחרב ׃ יעץ מחרף לנופף אווי

הובשת פגריו בלילה ׃ כרע

בלטשצר ׃ בל ומצבו באישון לילה ׃

דניאל ׃ לאיש חמודות נגלה רז חזות

לילה ׃ ויהי בחצי הלילה ׃ משתכר

בלטשצר ׃ בכלי קודש נהרג בו בלילה

דניא ׃ נושע מבור אריות פותר

בעתותי לילה. שנאה נטר

המן — אגגי וכתב ספרים בלילה.

ויהי בחצי הלילה.

אחשורוש — עוררת נצחך

עליו בנדד שנת לילה. פורה

אדום — תדרוך לשומר מה מלילה.

צרח כשומר ושח אתא

בקר וגם לילה.

ויהי בחצי הלילה.

קרב יום אשר הוא לא יום

ולא לילה. רם הודע כי לך

היום ולך הלילה. שומרים

הפקד לעירך כל היום וכל

הלילה. תאיר כאור יום

חשכת לילה.

אומץ גבורותיך הפלאת

בפסח׃ בראש כל מועדות

נשאת פסח׃ גלית לאזרחי אברהם

חצות ליל פסח׃ ואמרתם זבח פסח׃

דלתיו דפקת כחום היום אברהם

בפסח׃ הסעיד נוצצים אברהם

עוגות מצות בפסח׃ ואל

הבקר רץ זכר לשור ערך אברהם

פסח׃ ואמרתם זבח פסח׃ זועמו לוט

סדומים ולוהטו באש בפסח

חלץ לוט מהם ומצות

אפה בקץ פסח ׃ טאטאת

ארמת מוף ונוף בעברך מצרים

בפסח ׃ ואמרתם זבח פסח ׃ יה

ראש כל און מחצת בליל

שמור פסח ׃ כביר על בן

בכור פסחת בדם פסח ׃

לבלתי תת משחית לבא

בפתחי בפסח ׃ ואמרתם זבח פסח ׃ בימי יהושע

מסגרת סגרה בעתותי בימי גדעון

פסח ׃ נשמדה מדין בצליל בן יואש

שעורי עומר פסח ׃ שורפו סנחריב

משמני פול ולוד ביקד יקוד

פסח ׃ ואמרתם זבח פסח ׃ עוד

היום בנוב לעמוד עד געה
עונת פסח ׃ פס יד כתבה
לקעקע צול בפסח ׃ צפה
הצפית ערוך השלחן בפסח
ואמרתם זבח פסח ׃ קהל כנסה
הדסה צום לשלש בפסח ׃
ראש מבית רשע מחצת
בעץ חמשים בפסח ׃ שתי
אלה רגע תביא לעוצית
בפסח ׃ תעוז ידך ותרום
ימינך כליל התקדש חג פסח
כי לו נאה כי לו יאה
אדיר במלוכה ׃

בימי בלטשצר

אסתר

המן

ז׳ לך יש כאן נגד ז׳ רקיעים וי״ם ז׳ פעמים לך ולך עד ז׳ כוכבי לכת כל״ש צמ״חן וז׳ ימי השבועה שהכל לך ואתה מושל בכל דשבעה מלכים יש שמלכו על כל העולם כלו ומלך המשיח מלך השמיני והק״בה ית׳ על כל המלכי׳ מלך וזהו מלכות כל המלכים לך הוא שנאמר והוא מהעדי מלכין ומקים מלכין וכו׳

בחור

בחור כהלכה גדודיו יאמרו

לו ׃ לך ולך לך כי לך לך אף לך לך יי המלכה ׃

כי לו נאה כי לו יאה ׃ דגול במלוכה

הדור כהלכה ותיקיו יאמרו

לו ׃ לך ולך כי לו נאה ׃ זכאי במלוכה

חסין כהלכה טפסריו יאמרו

לו ׃ לך ולך כי לו נאה ׃ יחיד במלוכה

כביר כהלכה למודיו יאמרו

לו ׃ לך ולך כי לו נאה ׃ מלך במלוכה

נורא כהלכה סביביו יאמרו

לו ׃ לך ולך כי לו נאה ׃ עניו במלוכה

פודה כהלכה צדיקיו יאמרו

לו ׃ לך ולך ׃ כי לו נאה כי לו יאה ׃

קדוש במלוכה רחום כהלכה
שנאניו יאמרו לו ׃ לך ולך כי לו נאה
תקיף במלוכה תומך כהלכה
תמימיו יאמרו לו ׃
לך ולך לך כי לך לך אף לך לך ה׳ הממלכה ׃ כי לו נאה
כי לו יאה ׃

לשנה הבאה בירושלם ׃

ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן ׃

בא״י אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל
תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה ׃ שרצית
והנחלת לאבותינו ׃ לאכול מפריה ולשבוע מטובה ׃
רחם ה׳ אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ׃ ועל ירושלם
עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ׃ ובנה ירושלם עיר
קדשך במהרה בימינו והעלינו בה ושמחנו בתוכה כי
אתה א׳ טוב ומטיב לכל בא״י על הארץ ועל פירותיה ׃

חסל סדור פסח

כהלכתו ככל

משפטו וחקתו׃ כאשר זכינו

לסדר אותו׃ כן נזכה לעשותו׃

זך שוכן מעונה׃ קומם קהל

מי מנה׃ קרב נהל נטעי כנה׃

פדוים לציון ברנה׃

דיר הוא יבנה ביתו

בקרוב במהרה בימינו

בקרוב׃ א בנה א בנה בנה ביתו בקרוב׃

בחור׃ גדול׃ דגול׃ הדור׃ ותיק

זך׃ חסיד׃ טהור׃ יחיד׃ כביר׃

למוד׃ מלך נאור׃ סגיב׃ עזוז׃

פודה צדיק קדוש׃ רחום שדי תקיפו׃

בליל שני דסידר

ספירת העומר אל תשכח לומר ׃ פן יקצות השומר

ין דער אנדער נאכט פון סידר ׳ ואלשטו ין היבן צו צילן דען עומר ׃

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת עומר שהיום ׃ יום אחד בעומר ׃

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך ׃

אלמעכטיגר גוט נון בויא דיין טמעפל שירי׳ אלח שיר און אלזו שיר אין אונזרן טאגן שירא׳ נון בויא נון בויא נון בוא דיין טעמפל שירא׳ יוא שירא ׃

ב רמהרציגר גאט	ג רעכטר גאט	ד עמהפטיג גאס
ה ובער גאט	ו וירדיגר גאט	ז ענפטר גאס
ח עניטר גאט	ט רויטר גאט	י ורן גאס
כ רעפטיגר גאט	ל פבריגר גאט	מ פכטיגר גאט
נ אמהפטיגר גאט	ס יסער גאט	ע יביגר גאט
פ ארבטצומר גאט	צ ארסער גאט	ק ינגליבר גאט
ר ייבר גאט	ש יבר גאט	ת וא כישס גאט

און נימעבט מין בון בויא דיין טעמפל שירא׳ אלזו שיר און אלזו באלר און אובזרין טאגין שירא׳ יוא שירא ׃ בון ב

אחד מי יודע׃

אחד אני יודע׃ אחד אלהינו׃ שבשמים ובארץ ׃

איינש ראש דוייש איך׳ איינג אישט אונזר הער גאט׳ דער דא לעבט׳ אונ דער דא שוועבט׳ אים הימל אונר אר אויף דער ערד ׃

[illegible] דריצעהן [illegible] דעם ערשטן · גו טאן · היינט זאל [illegible] ווידר ווערבן זין ·
וויא עש פער דיר [illegible] זו ביזעין איין גיזאכט טוט שטין ·

שנים מי יודע · שנים אני יודע · שני לחות הברית · אחד אלהינו · שבשמים ובארץ ·

צווייא אונ דאש אישט אבר מער · אונ דאש דעלביג ווייש איך · צווייא טאבל מאיידיש · אייניג וכו׳

שלשה מי יודע · שלשה אני יודע · שלשה אבות · שני לחות הברית · אחד אלהינו

דרייא אונ דאש אישט אבר מער · אונ דאש זעלביג ווייש איך · דרייא זיין דער פעטער · צווייא טאבל מאיידיש אייניג וכו׳

ארבע מי יודע · ארבע אני יודע · ארבע אמהות · שלשה אבות · שני לחת הברית אחד אלהינו

פיר אונ דאש אישט אבר מער · אונ דאש זעלביג ווייש איך · פיר זיין דיא מיטר · דרייא זיין דער פעטער · צווייא טאבל מאיידיש אייניג וכו׳

חמשה מי יודע · חמשה אני יודע · חמשה חומשי תורה · ארבע אמהות · שלשה אבות שני לחות הברית · אחד אלהינו

פינף אונ דאש אישט אבר מער · אונ דאש זעלביג ווייש איך · פינף זיין דער ביכער · פיר זיין דער מיטר · דרייא זיין דער פעטער · צווייא טאבל מאידיש אייניג וכו׳

ששה מי יודע · ששה אני יודע · ששה סדרי משנה · חמשה חומשי תורה · ארבע אמהות · שלשה אבות · שני לחות הברית · אחד אלהינו

זעקש אונ דאש אישט אבר מער · אונ דאש זעלביג ווייש איך · זעקש זיין דער לערנונג · פינף זיין דער ביכער · פיר זיין דיא מיטר · דרייא זיין דער פעטער · צווייא טבאל מאידיש אייניג וכו׳

שבעה מי יודע · שבעה אני יודע · שבעה ימי שבתא · ששה סדרי משנה · חמשה חומשי תורה · ארבע אמהות · שלשה אבות · שני לחות הברית · אחד אלהינו

זיבן דאז אישט אובר מער · אונ דאז זעלביג וויש איך · זיבן זיין דער פיירונג / זעקש זיין דער ל ערנונג · פינף זיין דער ביכער מוזי · דער מיטר דריי זיין · דער פעטר צווי טאבל מאיזוש · ויז · אישט אונזר הער גאט כו

שמונה מי יודע · שמונה אני יודע · שמונה ימי מילה · שבעה ימי שבתא · ששה סדרי משנה · חמשה חומשי תורה · ארבע אמהות · שלשה אבות · שני לחות הברית · אחד אלהינו שבשמים ובארץ ·

אכט דאז איז אבר מער אונ דאז זעלביג וויש איך / אכט זיין דער בישניידונג · זיבן זיין דער פיערונג · זעקש זיין דער לערנונג · פינף זיין דיא ביכר פון זיין דיא מיטר דריי זיין דער פעטר צוויט אבל מאיזיש · איינג כו

תשעה מי יודע · תשעה אני יודע · תשעה ירחי לידה · שמנה ימי מילה · שבעה ימי שבתא · ששה סדרי משנה · חמשה חומשי תורה · ארבע אמהות · שלשה אבות · שני לחות הברית · אחד

ניין דאז איז אבר מער אונ דאז זעלביג וויש איך · ניין זיין דער גווינונג · אכט זיין דער בישניידונג · זיבן זיין דער פיערונג · זעקש זיין דער לערנונג · פינף זיין דער ביכר פיר זיין דער מיטר דריי זיין דער פעטר צווי טאבל כו

עשרה מי יודע · עשרה אני יודע · עשרה דבריה · תשעה ירחי לידה · שמנה ימי מילה · שבעה ימי שבתא · ששה סדרי משנה · חמשה חומשי תורה · ארבע אמהות · שלשה אבות · שני כו ·

צעהן דאז אישט אבר מער אונ דאש זעלביג וויש איך · צעהן זיין דער צעהן גיבאט · ניין זיין דער גווינונג · אכט זיין דער בישניידונג · זיבן זיין דער פיערונג · זעקש זיין דער לערנונג · פינף זיין דער ביכר · פיר זיין דער מיטר כו

אחד עשר מי יודע · אחד עשר אני יודע · אחד עשר כוכביה · עשרה דבריה · תשעה ירחי לידה כו

איילף אונ דאש אישט אבר מער · אונ דאש זעלביג וויש איך · איילף זיין דער שטערן · צעהן זיין דער צעהן גיבאט · ניין זיין דער גווינונג · אכט זיין בשניידונג · זיבן זיין דער פיירונג · זעקש זיין דער לערנונג · כו

שנים עשר מי יודע · שנים עשר אני יודע · שנים עשר שבטיה · אחד עשר כוכביה · עשרה דבריה כו

צוועלף דאז איז אובר מער אונ דאש זעלביג וויש איך · צוועלף זיין דער גישלעכט · איילף זיין שטערן · צעהן זיין דער לערנונג ניין זיין דער גווינונג אכט זיין דער בישניידונג · זיבן זיין דער פיערונג זעקש כו

שלשה עשר מי יודע · שלשה עשר אני יודע · שלשה עשר מידיה · שנים עשר שבטיה כו

דריי צעהן דאז אישט אבר מער אונ דז זעלביג וויש איך דריי צעהן זיין דר זיטן · צוועלף זיין דער גישלעכט · איילף זיין דער שטערן צעהן זיין דיא צעהן גיבאט ניין זיין דער גווינונג אכט זיין דער בשניידונג זיבן זיין דער פיערונג זעקש זיין דער לערנונג פינף זיין דער ביכר פיר זיין דער מיטר דריי זיין דער פעטר צווי טאבל מאיזש איינר

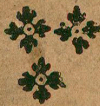
חד גדיא · חד גדיא · דזבין אבא בתרי זוזי חד גדיא חד גדיא :

ואתא שונרא · ואכלה לגדיא · דזבין אבא · בתרי זוזי · חד גדיא חד גדיא :

ואתא כלבא · ונשך לשונרא · דאכלה לגדיא · דזבין אבא בתרי זוזי חד כו :

ואתא חוטרא · והכה לכלבא · דנשך לשונרא · דאכל לגדיא דזבין אבא · בתרי זוזי חד כו :

ואתא נורא · ושרף לחוטרא · דהכה לכלבא · דנשך לשונרא דאכלה לגדיא · דזבין אבא · בתרי זוזי חד כו :

ואתא מיא · וכבה לנורא · דשרף חוטרא · דהכה לכלבא · דנשך לשונרא · דאכלה לגדיא · דזבין אבא · בתרי זוזי · חד גדיא :

ואתא תורא · ושתה למיא · דכבה לנורא · דשרף לחוטרא · דהכה לכלבא · דנשך לשונרא · דאכלה לגדיא דזבין אבא · בתרי זוזי · כו

ואתא השוחט · ושחט לתורא · דשתא למיא · דכבה לנורא דשרף חוטרא · דהכה לכלבא · דנשך לשונרא · דאכל לגדיא · דזבין אבא · בתרי זוזי · חד כו :

ואתא מלאך המות · ושחט לשוחט · דשחט לתורא · דשתא למיא · דכבה לנורא · דשרף חוטרא · דהכה לכלבא דנשך לשונרא · דאכל לגדיא · דזבין אבא · בתרי כו

ואתא הקב״ה · ושחט למלאך המות · דשחט לשוחט · דשחט לתורא · דשתה למיא · דכבה לנורא · דשרף לחוטרא · דהכה לכלבא · דנשך לשונרא · דאכלה לגדיא · דזבין אבא · בתרי זוזי חד כו :

איין ציקליין · איין ציקליין · דאז האט גיקופט דאש פעטרליין · אום צוויא שילונג פפענוונג איין ציקליין איין ציקליין :

דא קאם דאז קעצליין · אונ אש דאז ציקליין · דז דוא האט גיקופט מיין פעטרליין · אום צוויא שילונג פפענונג · איין ציקליין · איין ציקליין ·

דא קאם דאז הינטליין · אונ ביש דאז קעצליין · דאז דא האט גינעשן דאז ציקליין דאז דוא האט גקפוט מיין פעטרליין · אום צוויא שילונג פפענונג · איין ציקליין איין ציקליין ·

דא קאם דאז שטעקליין · אונ שלוג דאז הינטליין · דאז דוא האט גיבישן דאז קעצליין דאז דוא האט גינעשן דאש ציקליין דאז דוא האט גיקופט מיין פעטרליין · אום צוויא שילונג פפענונג איין ציקליין איין ציקליין ·

דא קאם דאש פייערליין · אונ פור ברענט דאז שטעקליין · דאז דא האט גישלאגן דש הינטליין · האט גבישן דש קעצליין · דאש דוא האט גיעשן דש ציקליין · האט גיקופט מיין פעטרליין אום צוויא שילנג פפענונג איין ציקליין · איין ציקליין ·

דא קאם דאז וואשרליין · אונ פור לעשט דאש פייערליין האט פור ברענט דאש שטעקליין האט גישלאגן דאז הינטליין · האט גיבישן דאש קעצליין האט גיגעשן דאש ציקליין האט גיקויפט דש פעטרליין אום צוויא שילונג פפענונג איין ציקליין ·

דא קאם דער אקשן · אונ טראנק דאש וואשרליין · האט פר לעשט דאש פייערליין · האט פר ברענט דאש שטעקליין · האט גישלאגן דאש הינטליין · האט גבישן דאש קעצליין · האט גיעשן דאש ציקליין · האט גיקויפט דאש פעטרליין אום צוויא שילונג פפענונג איין ציקליין איין ציקליין

דא קאם דער שוחט אונ שחטט דען אקשן · האט גיטרונקן דז וואשרליין · האט פר לעשט דז פייערליין האט פר ברענט דז שטעקליין · האט גישלאגן דאז הינטליין · האט גיבישן דאז קעצליין · האט גיגעשן דאש ציקליין · האט גיקופט דאש פעטרליין אום צווין שילונג פפענונג · איין ציקליין איין ציקליין ·

דא קאם דער מלאך המות · אונ שחטט דען שוחט · דאז ער האט גישחט דען אקשן · דאז ער האט גיטרונקן דאש וואשרליין · האט פר לעשט דאש פייערליין · האט פר ברענט דאש שטקעליין · האט גישלאגן דאש הינטליין · האט גיבישן דאש ציקליין · האט גיקויפט דאש פעטרליין · אום צוויא שילונג פפעטנג · איין ציקליין איין ציקליין ·

דא קאם אונזר ליבר הער גאט · אונ׳ שחטט דען מלאך המות דער דוא האט גישעכט דען שוחט דאז ער האט גישעכט דען אקשין · דז ער האט גיטרונקן דאש וואשרליין דאש דוא האט פר לעשט דאז פייערליין דאש דוא האט פר ברענט דאש שטעקליין דאז דוא האט גישלאגן דאש הינטליין · דאש דוא האט גיבישן דאש קעצליין דאש דוא האט גיגעשן דאש ציקליין דאש דא האט גיקופט דאש פעטרליין . אום צוויא שילונג פפענונג · איין ציקליין איין ציקליין

תם ונשלם ביום ג׳ כ״א אדר חשני שנ״ז לפ״ק ע״י

הר״ר בצלאל בר מרדכי כהן

שלמה בר מרדכי הכהן

